

**Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií**

Bakalářská práce

Čeština ruskojazyčných studentů v Praze

**Vedoucí práce: Mgr. Stanislava Boušková
Vypracovala: Maria Kostyuk**

Praha 2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 04. ledna 2013 _____
podpis

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Stanislavě Bouškové za cenné rady, připomínky a podporu.

Dále bych chtěla poděkovat studentům, již se na mém výzkumu podíleli.

OBSAH

Úvod	5
1. Teoretická část	6
1.1. Stratifikace národního jazyka.....	6
1.2. Mluvená řeč v našem kontextu: obecná čeština a hovorová ruština.....	11
1.3. Ruskojazyční studenti v Praze: UniPrep.....	15
2. Metodologie	20
2.1. Východiska výzkumu: výzkumná otázka, strategie.....	20
2.2. Výběr vzorku.....	21
2.3. Techniky sběru dat: dotazník.....	22
2.4. Analytické postupy.....	24
3. Empirická část	25
3.1. Analýza větných spojení.....	25
3.2. Analýza ANOVA.....	32
3.2.1. Vliv pohlaví.....	33
3.2.3. Vliv komunikace.....	34
3.2.4. Vliv čtení knih a novin v češtině.....	35
3.3. Reflexe výzkumu.....	36
Závěr	37
Seznam použité literatury	39
Přílohy	42
Dotazník	42
Učebnice	45

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je problematika psané obecné a spisovné češtiny z hlediska nerodilých mluvčích. Zkoumám skupinu ruskojazyčných studentů, kteří přijeli do Prahy a chtějí studovat na českých univerzitách. V posledních letech se v České republice a zejména v Praze objevilo velké množství jednoročních jazykových kurzů a programů češtiny pro cizince, které nabízí jazykovou přípravu a přípravu k přijímacím zkouškám na české univerzity. Obvykle o takové kurzy mají velký zájem právě studenti z Ruska, Ukrajiny, Běloruska a Kazachstánu. Mnozí z nich chtějí zůstat v Evropě, nebo jenom získat kvalitní vzdělání na českých univerzitách a poté se vrátit domů. Studenti na těchto kurzech intenzivně studují češtinu a jiné potřebné předměty během celého akademického roku, aby následně byli přijati na soukromé nebo státní univerzity. Učitelé bezpochyby kladou důraz na spisovnou češtinu, která je jediným kodifikovaným útvarem českého jazyka. Proto mají studenti na konci prvního ročníku studia na kurzech dobré znalosti spisovné češtiny, ale otázka tkví v tom, jaké mají znalosti češtiny obecné?

Obecná čeština je důležitým útvarem českého jazyka a je možno říct, že konkuruje češtině spisovné. V dnešní době se s obecnou češtinou můžeme setkat nejenom v ústní formě, ale i ve formě písemné. Právě z tohoto důvodu mohou špatné znalosti obecné češtiny způsobit nejenom značné komplikace při běžné komunikaci s Čechy, ale i neodpustitelné chyby v písemných pracích na univerzitách.

Z vlastní zkušenosti mohu říct, že o existenci obecné češtiny, jako o formě odlišné od spisovné češtiny, jsem se dozvěděla na poslední hodině českého jazyka a při běžné komunikaci s Čechy jsem měla nemalé potíže. Základním problémem bylo to, že některým slovům jsem vůbec nerozuměla, nebo jsem si například byla jista, že užívání koncovky *-ma(-)* u substantiv v instrumentálu plurálu je jedním ze základních rysů obecné češtiny a nepoužívala tuto koncovku ani u substantiv *nohy* a *ruce*. Mimo jiné, mým mateřským jazykem je ruština, ve které neexistují tak značné rozdíly mezi spisovnou a hovorovou formou jazyka. Vzhledem k tomu jsem se rozhodla, že tématem mé bakalářské práce bude právě problematika rozdílů mezi spisovnou a obecnou češtinou v prostředí ruskojazyčných studentů, která je podle mého názoru zároveň velmi zajímavá a náročná.

Cílem mého výzkumu je zjistit pomocí dotazníkového šetření, zda jsou *ruskojazyční studenti* na konci prvního ročníku studia češtiny na *kurzech* schopni vnímat rozdíly mezi psanou spisovnou a obecnou češtinou. Předpokládám, že studium češtiny na intenzivních jazykových kurzech by mohl ovlivnit schopnost vnímat rozdíly mezi obecnou a spisovnou češtinou a

výsledky daného výzkumu ukážou jakým způsobem a v jakých konkrétně jazykových rovinách. Nemusíme v dané souvislosti zapomenout i na možný vliv mateřského jazyka studentů. Pro tento účel jsem si zvolila jazykový kurz UniPrep, který spolupracuje s Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze a nabízí jazykovou přípravu a přípravu k přijímacím zkouškám na FHS UK a další fakulty a univerzity.

Budu zkoumat rozdíly mezi psanou spisovnou a obecnou češtinou v několika rovinách a to tvarosloví, lexika a skladby. Při vytváření svého dotazníku jsem používala učebnici, kterou studují studenti jazykových kurzů UniPrep ve druhém semestru, kde se objevuje samostatná kapitola o obecné češtině. Jednotlivé stránky z učebnice jsou v přílohách.

V první kapitole se pokusím práci teoreticky ukotvit. Pokusím se popsat stratifikaci češtiny a ruštiny, postavení obecné češtiny a hovorové ruštiny a prostředí ruskojazyčných studentů v České republice. Ve druhé kapitole popíšu metodologii výzkumu, analytické postupy a detailně popíšu strukturu dotazníku. Ve třetí kapitole se nachází skutečná analýza dat, rozbor jednotlivých částí dotazníku a reflexe vlastního výzkumu. Ve čtvrté části se pokusím udělat závěr z výsledků daného šetření a zjistit jak vnímají rozdíly mezi psanou obecnou a spisovnou češtinou ruskojazyční studenti. Přílohy obsahují dotazník a jednotlivé stránky z učebnice češtiny pro cizince.

Chci upozornit na to, že celý výzkum je chápán pro danou problematiku jako zkušební. Ale předpokládám, že výsledky mého výzkumu mohou být použity pro další kvalitativní a kvantitativní analýzu. Také pracovníci jazykových kurzů pro cizince by mohli použít tyto výsledky pro změnu svého studijního plánu.

1. Teoretická část

1. 1. Stratifikace národního jazyka

V této podkapitole se budu zabývat stratifikací národního jazyka. Vzhledem k tématu své práce, považuji za důležité popsat nejen stratifikaci češtiny, ale i ruštiny. Přestože jsou čeština a ruština příbuzné jazyky, patřící do skupiny slovanských jazyků, najdeme mezi nimi četné rozdíly. Některé z nich jsou pro téma této práce velmi důležité.

Národní jazyk se považuje za jeden z charakteristických znaků národa. Národní jazyky vznikaly spolu s moderními národy na přechodu od feudálního ke kapitalistickému řádu. Je

příznačně že jedním z cílů národních hnutí¹ bylo pěstování právě *vlastního literárního jazyka* a vlastní kultury. *Národní jazyk* „představuje soubor integrovaných výrazových prostředků vymezený územně, uvnitř diferencovaný funkčně a teritoriálně, stratifikovaný sociálně“ (Čechová, 1997, s. 36).

Čeština je „západoslovanský jazyk evropské větve indoevropských jazyků ve střední Evropě, v Česku, kterým mluví asi 10 milionů mluvčích“ (Čermák 2009, s. 307). Českým národním jazykem mluví obyvatelé Čech, Moravy a Slezska. Český národní jazyk zahrnuje několik útvarů: *spisovný jazyk*, *nespisovné útvary* a *poloútvary národního jazyka*.

Spisovný útvar neboli *spisovná čeština* je oficiální, reprezentativní podoba českého jazyka, která je jediná kodifikovaná. Tento útvar je považován za *standard* a používán ve školách, na úřadech a ve vědě a má funkci národně a společensky reprezentativní. Podle Daneše (2009) je spisovný jazyk systém zvukových a grafických znaků, který vzhledem k jeho společenské důležitosti (potřebnosti) institucionalizuje. Jak už jsem řekla, spisovný útvar je jediný kodifikovaný. Za kodifikaci považujeme uzákonění nebo stanovení jazykových spisovných norem v jazykových příručkách nebo slovnících². Za kodifikační soubory češtiny můžeme považovat *Pravidla českého pravopisu (tzv. akademické i školní vydání, obsahující i poučení tvaroslovná)*, *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (2. vyd. 1994)*, *časopis Naše řeč a Českou mluvnici B. Havránka a A. Jedličky* (Čechová, 1997, s. 38). Kodifikace se týká oblasti pravopisné, tvaroslovné, výslovnostní, lexikální a syntaktické. V českém případě byla kodifikace založena na starší tradici literárního jazyka, což mělo za následek to, že mluvená čeština se odlišovala a až dosud se odlišuje od spisovné češtiny. Spisovná čeština tedy vystupuje jako „prestižní útvar jazykový“ (Čechová, 1997, s. 39). Nověji se pro spisovnou formu jazyka prosazuje termín *standard*.

Mluvená forma spisovného jazyka (*hovorová čeština*) má mnoho společných rysů s nespisovnými útvary (z oblasti obecné češtiny, ze slangu a profesní mluvy) a navíc má i neutrální prvky, které mohou být používány v řeči psané a v řeči mluvené. Jinými slovy, ve *spisovné formě* českého jazyka se můžeme setkat s různými prostředky tj. s prostředky

¹ Miroslav Hroch (1999) považuje moderní národ za výsledek dlouhého procesu transformace z nevládnoucích etnických skupin pomocí národních hnutí

² Podle Daneše (2009) lze kodifikační postup rozdělit na několik etap:

1. Etapa deskriptivní (zjišťovací): popisování existující spisovné normy
2. Etapa regulativní (normativní): táto etapa se dělí na *podetapu vyhodnocací*, cílem které je vypracovat program kodifikace spisovného jazyka a *podetapu vlastní kodifikace*, která spočívá v provedení vlastní kodifikace normy.
3. Etapa prováděcí (strategicko-taktická): hledání cest pro „uvádění kodifikace do praxe“ (Daneš, 2009, s. 73).

hovorovými, neutrálními, knižními a archaickými (Čechová, 2000). „*Hovorovou češtinu* považujeme tedy nikoli za samostatný útvar národního jazyka, jehož místo by bylo mezi spisovnou a obecnou češtinou, nýbrž za soubor prostředků náležející široce chápanému komplexu spisovné češtiny“ (Chloupek, in: Čechová 1997, s. 40). Navíc k tomu existují oblastní variety spisovného jazyka (například, jak uvádí Marie Čechová, různá výslovnost samohlásek *i*, *e* v Čechách a na Brněnsku).

Nespisovné útvary v češtině zahrnují *tradiční teritoriální dialekt*, *interdialekt* a *obecnou češtinu*.

Tradiční teritoriální dialekt je „útvary národního jazyka vymezený teritoriálně, přísně normovaný, stylově plochý, užívaný živelně a neprestížně pro běžně mluvené dorozumívání“ (Chloupek, in: Čechová 1997, s. 41) řidčeji než dialekt a slouží převážně k ústní komunikaci. Tradiční teritoriální dialekt závisí na určitém teritoriu a vyjadřuje společenskou solidaritu. S tradičními teritoriálními dialekty se můžeme setkat například na vesnicích. Postupem času dochází díky urbanizaci ke stírání dialektů. Vzhledem k větší mobilitě obyvatelstva a rozmachu hromadných sdělovacích prostředků se stírají rozdíly mezi nářečími a spisovným jazykem.

Interdialekt je nestabilizovaný útvar jazyka, který představuje „nejvyšší vývojové stádium tradičních teritoriálních dialektů“ (Chloupek, in: Čechová 1997, s. 42) a někdy můžeme říct, že se nachází mezi dialektem a spisovným jazykem. Ve svém vývoji interdialekt přestává být svázán s lokalitou a postupně se zbavuje výlučných znaků tradičního teritoriálního dialektu. František Čermák považuje interdialekt za „nadržecí“. Existuje interdialekt východomoravský a středomoravský, v Čechách lze mluvit o jediném interdialektu a tím je *obecná čeština*.

Obecná čeština vznikla na základě středočeských nářečí, která se sjednocovala a v současné době se obecná čeština v Čechách užívá nejen v mluvené, ale i v psané podobě jako protiklad spisovnému jazyku. Jinými slovy, obecnou češtinu chápeme jako „výsledek nivelizace nářečí Čech“ (Daneš, 1997, s. 165). Podle Marie Čechové termíny *běžně mluvený jazyk* a *běžná mluva* nejsou tak vzdálené termínu obecná čeština, ale označují jazykové prostředky, které se užívají při běžné mluvené komunikaci. Přítomnost obecné češtiny nejen v ústní řeči, ale i v krásné literatuře svědčí o tom, že obecná čeština představuje nejdůležitější nespisovný útvar v českém jazyce. Obecnou češtinou mluví a píšou obyvatelé prakticky všech českých krajů s přesahem na západní Moravu.

Je třeba poznamenat, že situace s českým jazykem v poměru spisovnosti a nespisovnosti je velmi nesnadná a názory některých lingvistů se mohou různit. A je třeba dodat, že některé názory lingvistů už nejsou aktuální, například spisovná čeština „už není nejdůležitější a nejdokonalější podobou národního jazyka českého“ (Čermák, 1997), protože v současné době si „konkuruje“ s češtinou obecnou.

Vedle strukturních útvarů má čeština ještě útvary *nestrukturní* neboli *poloútvary*. Za (*nestrukturní*) *poloútvary* českého jazyka považujeme *profesní mluvu*, *slang* a *argot*, tj. ty poloútvary, které používáme při dorozumívání například v určitém pracovním či zájmovém prostředí nebo v rámci nějaké izolované skupiny. *Profesní mluva* se používá pro určitá pracovní prostředí. Existují různé slovníky profesních mluv, například hornické. *Slang* je určité a „neoficiální výrazivo, popř. i způsoby jeho užití, příznačné zvl. pro profesní či zájmovou skupinu lidí“ (Čermák 2009, s. 282). Existuje například slang mládeže. *Argot* je „tajná mluva společensky izolovaných skupin občanů původně ze sociálního podsvětí“ (Čechová 1997, s. 47). Účelem tvoření zvláštního jazyka je utajit obsah sdělení před ostatními posluchači. V Čechách je známý argot zlodějů, žebráckých „cechů“, prostitutek a pasáků.

Vzhledem k tomu, že ve své práci zkoumám skupinu *ruskojazyčných* studentů, pokládám za zcela relevantní popsat i stratifikaci ruského národního jazyka, protože mateřský jazyk může mít vliv na studium cizího jazyka. Podle Marie Čechové (2012) mateřský jazyk cizince může sehrát velmi důležitou roli při studiu češtiny. Bezpochyby nejrychleji zvládají češtinu Slované (Slováci, Ukrajinci, Rusové) než Neslované, ale ve vyšším stádiu studia ukazuje, že příbuznost jazyků je příčinou „větších interferencí než jazyková nepříbuznost“ (Čechová 2012, s. 230). Například Rusové a Ukrajinci mají problémy s přízvukem, kvantitou a v grafice často zaměňují písmena, například *y* a *u*.

Ruština je „jazyk, který se nachází ve slovanské skupině indoevropských jazyků. Ruský jazyk je jedním z nejrozšířenějších jazyků na světě; celkové množství mluvčích je přibližně 250 mil. (1990). Jde o jeden z šesti oficiálních jazyků OSN“³. Ruský jazyk je velmi složitý fenomén, jelikož obyvatelstvo, které ho používá je různorodé. Ruským jazykem se mluví nejen na celém území Ruska, které je také nestejnorodé, ale i v zemích bývalého Sovětského svazu.

Ruský národní jazyk má podle Vvedenské (2001) několik forem a to jsou takové nespisovné formy jako *dialekty (teritoriální)*, *prostorečije (lidová mluva nebo prostořeči)* a *žargony* naproti kterým se nachází tzv. *literaturnyj jazyk (spisovný jazyk)*.

Teritoriální dialekty ruštiny existují jenom v ústní formě a slouží pro běžnou komunikaci v určité rodině nebo vesnici. Dialekty mají určité fonetické, gramatické a lexikální rozdíly (například severní nářečí ruského jazyka je známo charakteristickým vyslovováním hlásky „o“ například vyslovují *gOvOrit'* místo *gAvArit'*). S postupem času většina teritoriálních dialektů, stejně jako v češtině mizí. Z důvodu urbanizace a díky vyššímu procentu vzdělaných lidí je těžké zachovat určité rysy dialektů.

³ <http://slovari.yandex.ru/>

Prostorečije se neřídí normami spisovného jazyka a nachází se zcela za hranicí spisovnosti. Je charakteristické pro nevzdělané vrstvy městského obyvatelstva, které prostě neumí správně psát nebo vyslovovat určitá slova (například *polUklinika* místo *polIklinika*).

Žargon je „výrazivo, popř. i způsob jeho užití určitou sociální skupinou lidí n. skupinou profesní“ (Čermák 2009, s. 299). Pro žargon je charakteristická přítomnost určitého lexika. Existují žargony hudebníků, mládeže, inženýrů apod.

Literaturnyj jazyk je nejvyšší forma ruského národního jazyka, která se používá v politice, médiích, literatuře a při běžné komunikaci. Spisovná ruština má ústní a psanou formu, které jsou obě kodifikované, ale psaná forma je kodifikovaná nejvíce. Za kodifikaci považujeme uzákonění jazykové normy v příručkách, zvláště slovnících. Za kodifikační soubory v Rusku se od 6. srpna 2009⁴ považují *Orfografičeskij slovar ruskogo jazyka*. Bukčina B.Z., Sazonova I.K., 2008, *Slovar udarenij ruskogo jazyka*. Rezničenko I.L., 2008, *Grammatičeskij slovar ruskogo jazyka: Slovoizmenenije*. Zaliznjak A.A., 2008 a *Bolšhoj frazeologičeskij slovar ruskogo jazyka. Značenije. Upotreblenije. Kul'turologičeskij kommentarij*. Telija V.N., 2008.

Hovorová ruština, nebo podle Maslova (1997) „obichodno-razgovornaja raznovidnost“, je součástí spisovného jazyka, která je definována z hlediska **funkční** varianty spisovného jazyka. Jinými slovy, každý spisovný jazyk má odlišné stylistické roviny, které mají odlišné funkce ve společnosti. Valgina (2004) tvrdí, že z hlediska funkcí můžeme rozlišovat dva **základní** styly ruského jazyka a to jsou **knižní** a **hovorový**.

Jak čeština, tak ruština patří do skupiny slovanských jazyků. Některé znaky obou jazyků jsou společné. Výše zmíněné odlišnosti jsou pro mou práci velmi důležité. Jelikož ve své práci se zaměřuji hlavně na odlišnosti mezi spisovnou a obecnou češtinou, nejdůležitějším rozdílem ve stratifikaci obou jazyků je podle mě to, že v ruštině neexistuje samostatný nespisovný útvar (ani ve formě interdialektu, jak tomu je v češtině), což může ovlivnit výsledky mého výzkumu. Pro běžnou komunikaci se v Rusku používá „obichodno-razgovornaja raznovidnost“, která je součástí spisovného jazyka. Avšak v ruštině také můžeme sledovat některé rozdíly mezi spisovnou a hovorovou formou, které popíšu v příští podkapitole, kde budu porovnávat obecnou češtinu a hovorovou ruštinu.

⁴ http://www.edu.ru/db-mon/mo/Data/d_09/m195.html

1.2. Mluvená řeč v našem kontextu: obecná čeština a hovorová ruština

V této podkapitole budu věnovat pozornost obecné češtině a vzhledem k tomu, že se ve své práci zabývám právě *ruskojazyčnými* studenty, pokládám za vhodné popsat i hovorovou ruštinu. Situace s mluvenou řečí v Rusku je odlišná od české situace, protože v ruštině neexistuje nespisovný útvar, který se používá při běžné komunikaci. Hovorová ruština se považuje za ústní varietu spisovného jazyka. Předpokládám, že tato nepřítomnost jediného nespisovného útvaru v ruštině by mohla mít vliv na výsledky mého výzkumu.

Ve své práci budu používat pojem *obecná čeština* pro označení *nespisovné* formy českého jazyka, která stojí proti oficiálnímu standardu spisovné češtiny. Zdůrazňuji ještě jednou, že používání obecné češtiny nepokrývá celou oblast Čech, ale postupně proniká všude. Můžeme se tady odvolat na pojem obecné češtiny z *České mluvnice* Bohuslava Havránka a Aloise Jedličky, který tvrdí, že obecná čeština je „původem český interdialekt“, který „se vytváří na tomto podkladě ve vzájemných vztazích k ostatním českým nářečním skupinám a nověji také ke spisovnému jazyku jako běžná mluvená podoba češtiny vázaná především na oblast českou“ (Čmejrková 2011, s. 45). Obecnou češtinu je nutno odlišovat od *češtiny hovorové*, která je součástí spisovného jazyka a nepovažuje se za samostatný nespisovný útvar.

Někteří lingvisté⁵ hovoří o specifickém typu diglosie⁶ v českém jazyce. Avšak otázka diglosie ve vztahu k češtině je velmi sporná. Taková jazyková situace, kdy uživatelé používají jak standardní jazyk, tak dialekt se vyskytuje pouze na Moravě, v ostatních částech České republiky naopak jde o přítomnost oficiálního standardu, který se považuje za „vysoký útvar“ a obecné češtiny, která je „nízkým útvarem“⁷. Ale to není důvodem pro označení české jazykové situace za diglosní. František Čermák (1997) neoznačuje češtinu za diglosní, protože s jistotou můžeme říct, že obecná čeština v současné době nepokrývá celou Moravu a podle něho „by muselo jít o dvě variety co do svých prostředků zcela nebo výrazněji odlišné“ (Čermák 1997). Neil Bermel ve své stati⁸ také dospěl k závěru, že současnou českou jazykovou situaci nemůžeme označit za diglosní, protože uživatelé češtiny kombinují oba útvary a navrhuje termín

⁵Například Lew R. Mickelsen (byl první v roce 1978), Charles Townsend (1990), Galina Neščimenko (1999).

⁶ „Diglosie je relativně stabilní jazyková situace, v níž kromě původních dialektů (jež mohou zahrnovat standard nebo regionální standardy) existuje velmi divergentní a vysoce kodifikovaná (často gramaticky komplikovanější) nadřazená varieta, která je vyjadřovacím prostředkem rozsáhlé a respektované psané literatury, jež vznikla buď ve starším období, nebo v jiné řečové komunitě, je osvojována formálním vzděláním a užívána ve většině psaných projevů a ve většině formálních mluvených projevů, avšak není užívána žádnou součástí společnosti při běžné konverzaci“ (Čmejrková 2011, s. 41).

⁷V diglosní jazykové komunitě je jeden útvar všeobecně uznáván jako „vysoký“ (V) a druhý útvar jako „nízký“ (N).

⁸„O tzv. české diglosii v současném světě“ v časopisu *Slovo a slovesnost* z roku 2010

postdiglotický vzhledem k výraznější diglosii z dob národního obrození⁹, kdy se vzhledem k politické situaci spisovná čeština považovala právě za vysoký útvar a obecná čeština za nízký. V současné době jsou pojmy vysoký styl-nízký styl nahrazené pojmy veřejná-soukromá sféra.

V dnešní době obecná čeština proniká nejenom do řeči mluvené, ale i do řeči psané, což je vlastně tématem mé práce. Mluvená řeč představuje většinou nepřipravené projevy, zatímco projevy řeči psané jsou většinou uspořádanější¹⁰. Avšak s rozvojem technologicky podmíněné komunikace se občas setkáváme s nepřipravenými projevy i v psané formě (např. neslovesné výrazy typu *ehm, hm* na chatu¹¹ nebo v neoficiálním e-mailu). A proto není divu, že se častěji objevují situace, ve kterých se uplatňuje obecná čeština v psané formě a roste počet publikací věnovaných této oblasti¹². Obecná čeština se objevuje nejenom na internetu, v novinách, ale i v krásné literatuře¹³ (včetně poezie) už od 60. let 20. století přitom nejenom v řeči postav, ale i v řeči vypravěče. Chci však upozornit na to, že se dnes s obecnou češtinou v její psané podobě *mnohem častěji* potkáváme na internetu než v krásné literatuře.

Obecná čeština jako nejrozšířenější nespisovný útvar českého jazyka je všudypřítomná a má své základní rysy, které se výrazně liší od rysů spisovné češtiny. V obecné češtině najde o nesystematické používání „nesprávných“ gramatických konstrukcí a vulgarismů, jako tomu je v tzv. ruském *prostorečiji*. Jde o to, že v každé rovině (hláskosloví, tvarosloví, lexikum, skladba) má obecná čeština určité rysy, z nichž některé se pokusím stručně popsat. V rovině hláskosloví se projevují tendence zjednodušovat výslovnost skupin souhlásek (např. *dyby* místo *kdyby*), vyslovovat *-í(-)* místo *-é(-)*, *-ej(-)* místo *-ý(-)/-í(-)*, *vo-* místo *o*, *-ou* místo *-ú* (např. mlíko, dobrej, vokno, ouřad). V rovině tvarosloví sledujeme odlišné skloňování substantiv, například v nominativu plurálu substantiva vzoru *pán* (např. *Angličani*), v lokálu plurálu substantiva mužského rodu vzoru *muž* mají koncovku *-ách* (*vojákách*) a pod., adjektiv v genitivu, akuzativu a pod. (např. *dobryho, dobrej*), nebo zájmen (mýmu, mýho). Časování sloves je také jiné, například *já bysem* místo *bych*. Většina obecných českých slov pochází z němčiny, jako například *ruksak, furt* a pod. Jde také o tendenci „zkracování“ slov *kámoš* místo *kamarád*. V rovině skladby se rozdílily projevují v *častém* užívání ukazovacích a osobních zájmen, rezultativních výrazů a užívání tzv. analytických relativ „nesklonné co + zájmeno 3. os.“. Uvedla

⁹ V době národního obrození byla spisovná čeština určena pro obnovení české státnosti a „musela od r. 1918 rozšířit oblast užívání, aby za nových okolností prosperovala dál“ (Neil Bermel, 2010).

¹⁰ Podle Josefa Vachka (Čmejrková, 2011), který se zabýval touto otázkou, mluvenost a psaní mají rozdílné funkce: mluvená forma řeči reaguje na stimul dynamicky, psaná forma řeči naopak reaguje staticky. Jinými slovy, jak už jsem řekla na začátku, mluvená řeč je většinou nepřipravená a vyjadřuje i emocionální stránku, psaný jazyk naopak většinou připravený a uspořádaný a vyjadřuje jenom sdělení

¹¹ „Chat je komunikace v reálném čase prostřednictvím internetu, zpravidla uskutečňována písemně“ (Slovník současné češtiny 2011, Lingea s.r.o).

¹² Například *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*, 2011, Světlá Čmejrková a kol., *Čeština v mluveném korpusu*, 2008, Marie Kopřivová a kol., a příspěvky v časopisu *Naše řeč*.

¹³ Viz. próza Václava Kahudy, Věry Noskové, Michaela Viewegha

jsem jenom některé znaky obecné češtiny, ale je vidět, že rozdíly mezi spisovnou a obecnou češtinou jsou významné.

V současné době je obecná čeština nejrozšířenějším nespisovným útvarem, který se používá nejen při běžné neformální komunikaci, ale i v televizi, na přednáškách na univerzitě a v psané řeči. Čím dál, tím víc se objevují situace, ve kterých se uplatňuje obecná čeština, což vede k tomu, že mluvené a psané projevy nesou rysy smíšeného kódu. Občas i rodilí mluvčí nemohou přesně říct, co můžeme označit za spisovnou formu a co ne, což značně ztěžovalo můj vlastní výzkum. Ale to všechno neznamena, že by cizinec (zejména vzdělaný) neměl vědět o obecné češtině. Každý rodilý mluvčí (v našem případě češtiny) určitě má tzv. jazykový cit, který mu napomáhá používat vhodná slova a gramatické konstrukce. Cizinec, učící se cizí jazyk, bohužel tento cit nemá, což může vést k tomu, že bez systematického seznámení se s obecnou češtinou během výuky, jeho projev (mluvený i psaný) může působit zcela nepřirozeně. Například bude používat spisovnou češtinu v momentech, kdy by bylo lepší použít obecnou češtinu, nebo bude používat obecnou češtinu v odborných pracích na univerzitě.

Pokud jde o ruštinu, nemůžeme uvést jediný *nespisovný* útvar, který stojí proti oficiálnímu standardu spisovné ruštiny a používá se většinou obyvatelstva při neformální komunikaci, jak tomu je v češtině. Existuje jen jedná nespisovná forma, která se nachází mimo rámec *literaturnogo* jazyka a tzv. *prostorečije* (prostořečí), ale tato forma neslouží pro běžnou komunikaci obyvatelstva. Prostorečije, jak jsem už uvedla v podkapitole 1.2, je řeč nevzdělaného městského obyvatelstva (například vyslovují *zvOnit'* místo *zvonIt'*).

Při běžné komunikaci ruské obyvatelstvo používá *hovorovou ruštinu*, která je součástí spisovného jazyka. Chtěla bych upozornit na to, že ruští lingvisté jen málokdy používají pojem *hovorová ruština*. Mnohem častěji se setkáváme s pojmy *hovorová řeč*, *hovorový styl*, *běžně mluvená varieta* (obichodno-razgovornaja raznovidnosť'), *běžně mluvená řeč* nebo *běžně mluvený styl*. Ve své práci budu používat pojem *hovorová řeč* pro označení hovorové ruštiny. Určitě i na otázku o postavení hovorové řeči ve vztahu k *literaturnomu* jazyku existují odlišné názory¹⁴, avšak většina lingvistů, jako například U.S.Maslov, L.A.Vvedenskaja, N.S.Valgina, O.A.Lapteva, B.M.Gasparov, zastává názor, že hovorová řeč je jen ústní varietou spisovného jazyka. Hovorová řeč je definována z hlediska *funkční variety* literaturnogo jazyka. Jinými slovy, spisovná ruština má dva základní styly a to jsou knižní a hovorový, které se dělí na další funkční styly a to jsou vědecký (naučnyj), úřední (oficial'no-delovoj), publicistický (publicističeskij) a

¹⁴Někteří lingvisté mají odlišný názor na jazykovou situaci v Rusku. O.B. Sirotinova tvrdí, že mezi sebou musíme odlišovat pojmy hovorová řeč, která je součástí spisovného jazyka a běžně mluvená řeč, která se často nachází zcela mimo rámec spisovné ruštiny. E.A.Zemskaja například rozpracovala teoretickou koncepci, ve které je hovorová řeč nekodifikovanou varietou spisovného jazyka a stojí proti němu.

běžně mluvený (razgovorno-obichodnyj). V závislosti na tom, kde se nacházíme, s kým mluvíme nebo komu píšeme, volíme určité jazykové prostředky v rámci spisovné ruštiny. Ale určitě i hovorová řeč má společné rysy s nespisovnými útvary (z oblasti žargonu) a ještě k tomu má i neutrální prvky, které mohou být používány v psané a mluvené řeči. Podle E. N. Širjajeva (1999) nemusíme považovat některé projevy hovorové řeči za nesprávné nebo negramotné. Je pravda, že některé projevy se nacházejí mimo oficiální kodifikační rámec, ale to neznamená, že díky tomu máme považovat hovorovou řeč za zcela odlišný nespisovný útvar. I hovorová řeč má v ruštině své „nekodifikované“ normy. Za takové normy považuje E. N. Širjajev prvky, které obvykle používají ve své řeči *rodili mluvčí spisovné ruštiny*.

Hovorová řeč má určitě své charakteristické odlišnosti¹⁵ v rovině hláskosloví, tvarosloví, lexika a skladby, ale tyto odlišnosti nejsou tak značné, jako v obecné češtině. V rovině hláskosloví sledujeme výrazné zjednodušení výslovnosti samohlásek a souhlásek, jako například *kada* místo *kogda*, *zdrast'e* místo *zdravstvujte*. Upozorňuji, že tu nejde o nesprávnou, nekodifikovanou výslovnost, jako v případě *zvOnit'* místo *zvonIt'*, kterou považujeme za *prostořeči*. V rovině tvarosloví jde spíše o nepřítomnost¹⁶ některých forem, které stále používáme, když mluvíme spisovněm například nepřítomnost přechodníků a příčestí v hovorové řeči. V rovině lexika občas používáme slova z oblasti žargonu a „produkujeme“ nová slova například *komissionka* místo *komissionnyj magazin* (v češtině bychom použili slovo *zastavárna*). Obrovské množství rozdílů se projevuje v rovině skladby. Většinou jde o odlišný slovosled a zjednodušení například *Kupit' sobaku choču* místo *Choču kupit' sobaku* apod.

S hovorovou řečí se obvykle setkáváme jenom v ústní formě. S psanou formou hovorové řeči v ruském jazyce se obvykle setkáváme v soukromých poznámkách nebo na sociálních sítích, jako například Facebook a vždy to závisí na konkrétním jedinci. Jinými slovy, při běžné komunikaci ruskojazyční mluvčí mohou používat jak spisovnou ruštinu, tak i hovorovou řeč. V Rusku k tomu navíc můžeme sledovat v posledních letech tendence k „propagaci“ spisovného jazyka. Například v metru v Petrohradě je velké množství „reklamních“ panelů upozorňujících na správný mluvený jazyk s názvem „Mluvte správně!“.

Pro tuto práci je podstatné upozornit na skutečnost, že každý jazyk má určitě spisovnou a hovorovou formu, které se používají v různých situacích a pro různé účely, ale jenom v případě některých jazyků jde o současnou přítomnost dvou odlišných variet, které mají odlišné funkce. Právě čeština má kromě spisovné variety i nespisovnou a tou je obecná čeština. Někteří (například překladatelé) to považují za dar, někteří za prokletí, ale pravděpodobně všichni se

¹⁵ Zpracovala jsem podle Graudiné L. K a Širjajeva E. N (1999).

¹⁶ V hovorové řeči se vyskytuje jenom oslovení v nominativu *Vaň* místo spisovného *Vaňja*.

shodují na tom, že spisovná a obecná čeština jsou v mnoha ohledech odlišné. Ruská jazyková situace je naopak jiná. V ruštině samozřejmě existuje hovorová řeč, která se používá pro běžnou komunikaci, ale ta je součástí spisovného jazyka, což znamená, že mezi těmito dvěma formami nenajdeme velké rozdíly. Navíc se v současné době ruskojazyční mluvčí (zejména vzdělání) snaží mluvit a psát (většinou na internetu) spisovně. Předpokládám, že tyto dvě skutečnosti by mohly ovlivnit to, jak moc jsou ruskojazyční studenti v Praze (podrobněji o tom v příští podkapitole) schopni pochopit funkci obecné češtiny. Domnívám se, že mnozí z nich pokládají obecnou češtinu prostě za „nesprávnou“ češtinu a nechápou, že tato varieta má v českém jazyce určitou důležitou funkci. Touto funkcí je to, že obecná čeština se normálně používá většinou české společnosti při běžné komunikaci a nepokládá se za nesprávnou. Jinými slovy, ve většině případů¹⁷ spisovná čeština slouží pro formální komunikaci na univerzitě, úřadech apod., obecná čeština je naopak vyhrazena pro volný čas a běžné dorozumívání.

1.3. Ruskojazyční studenti v Praze: UniPrep

V této části se pokusím detailně popsat čtenářům skupinu ruskojazyčných studentů, kterých se týká má bakalářská práce. Je vidět, že s přílivem imigrantů do České republiky v průběhu devadesátých let dvacátého století se změnilo české etnické klima. V této souvislosti je často diskutována otázka správné výuky češtiny pro cizince. V *Koncepci integrace cizinců*, která slouží jako ukazatel směru integrace cizinců, je klíčovým pojmem sociální soudržnost a je kladen velký důraz na význam výuky češtiny „jako jednoho z integračních nástrojů chránících cizince před segregací“ (Bittnerová, 2010, s. 145).

Na začátku bych chtěla uvést údaje o celkovém počtu ruskojazyčných cizinců žijících na území České republiky. Podle výsledků sčítání lidu¹⁸ z roku 2011 žije v ČR 31 622 osob, které uvedly, že jejich mateřským jazykem je ruština. Odhaduji, že tento počet je mnohem vyšší, protože u 464 056 osob nebyl zjištěn jejich mateřský jazyk. Ukazuje se, že tato skupina je početná, ale z téhle skupiny mě zajímá malá podskupina studentů, kteří studují češtinu na jednoročních kurzech v Praze.

Ve své práci budu používat pojem ruskojazyčná menšina nebo ruskojazyční studenti pro ty, kteří užívají ruský jazyk. Jinými slovy, společným rysem této menšiny není ruská státní

¹⁷ Viz šestý odstavec.

¹⁸ <http://www.scitani.cz/>

příslušnost, ale znalost respektive užívání ruského jazyka a to, že se narodili v Sovětském svazu nebo brzy po jeho zániku.

V 90. letech dvacátého století se vzhledem k přílivu imigrantů změnilo postavení českého jazyka ve světě. Od této doby vzrůstá zájem o češtinu jako o cizí jazyk a čeština se stává „jazykem multietnické a multikulturní komunikace“ (Čechová, 2012, s. 98). Je třeba dodat, že v současné době se česky učí nejenom cizinci, kteří tu žijí, ale i cizince, kteří s češtinou přichází do styku v rámci obchodních nebo kulturních výměn, které však probíhají v relativně menší míře, protože Češi se pro takové účely většinou rozhodnou používat cizí jazyk. Čeština v současné době už není komunikačním prostředkem pouze Čechů, ale i cizinců, kteří žijí na území České republiky. Proto se v posledním desetiletí někteří lingvisté zaměřili na výzkum ovládnání češtiny cizinci. Například Marie Čechová ve své knize *Řeč o řeči (2012)* pojednává o výzkumech, které prováděla spolu s odborným týmem na českých školách, kde studují žáci-imigranti. Pomocí těchto výzkumů zjistili, které chyby se u imigrantů různých národností vyskytují nejčastěji. Vzhledem k tématu mé práce mě však zajímá jiný druh výzkumu, který provedla Jaromíra Šindelářová¹⁹ v roce 2010.

Jaromíra Šindelářová se ve svém výzkumu²⁰ zaměřila na morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince. Otázkou jejího výzkumu je „zda cizinec učící se česky vystačí pouze s jednou variantou a zda se bez druhé obejde“ (Šindelářová, 2010, s. 2). Autorka zdůrazňuje, že učitelé si musejí uvědomit existenci tří typů studentů. První skupinu tvoří cizinci, kteří studují v zahraničí a ovládají jazyk spisovný, ale běžné mluvě prakticky nerozumí. Druhou skupinu tvoří cizinci, kteří mají dobré znalosti běžně mluveného jazyka. V poslední skupině jsou ti, kteří nemají žádné znalosti češtiny a s češtinou se setkávají v české škole poprvé. Výzkumu se zúčastnilo 150 respondentů z nejrůznějších regionů na území Čech. Výzkum byl rozdělen na dvě části: v první části sledoval, do jaké míry se respondenti vyjadřují spisovně nebo obecnou češtinou v nepřípravených monologích. Ve druhé části sledoval pomocí písemného popisování bytu spisovnou češtinou, zda rozlišují obecnou a spisovnou češtinu. Výzkum ukázal, že cizinci nerozlišují jazykové útvary a „jejich mluvené a psané projevy nesou rysy smíšeného kódu spisovné češtiny, útvarů nespisovných, kombinují výrazy spisovné s obecně českými a také slangovými“ (Šindelářová, 2010, s. 7). Na základě tohoto výzkumu se zjistilo, že mluvené a psané projevy cizinců se liší velmi nepatrně a mají ráz obecně český. Na závěr členové AUCCJ navrhuje „pečlivě zvážit, kdy, jak a zda vůbec u cizince s výukou obou variant začít“, aby to nevedlo k „nesystémovému míšení obou variant, jak prokázal náš výzkum“ (s. 7). Jak vidíme,

¹⁹ Odborná asistentka na katedře bohemistiky pedagogické fakulty univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

²⁰ Šindelářová J. (2010). *Morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince*

v tomto výzkumu se autorka zaměřila na tři typy cizinců. Ze své strany bych přidala ještě jednu důležitou skupinu a tou jsou cizinci, kteří studují češtinu na jednorozných kurzech v České republice a v současné době je takových studentů velké množství.

V posledních letech se v České republice objevilo určité množství jednorozných jazykových programů češtiny pro cizince, které nabízejí jazykovou přípravu a přípravu k přijímacím zkouškám na české univerzity. V Rusku a jiných státech existuje „propaganda“ takových studijních programů, a proto obvykle o takové kurzy, jak už jsem řikala, mají velký zájem právě studenti z Ruska, Ukrajiny, Běloruska a Kazachstánu. Studenti na těchto kurzech intenzivně studují češtinu a jiné potřebné pro přijímací zkoušky předměty (například angličtinu, matematiku a pod.) během celého akademického roku, aby následně úspěšně složili přijímací zkoušky a byli přijati na soukromé nebo státní vysoké školy. Někteří z nich zůstávají v Evropě, nebo jenom získávají kvalitní vzdělání na českých univerzitách a později se vracejí domů. Jako příklad mohu uvést jazykové kurzy ÚJOP UK²¹, kde jsem studovala, kurz UniPrep²², kde jsem prováděla svůj vlastní výzkum, GoStudy²³, Prague Education Center²⁴, Prague Academy²⁵, nebo Easy Study²⁶ apod.

Ve své práci se soustředím na jednorozný studijní program UniPrep, který nabízí intenzivní jazykovou přípravu a spolupracuje s Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. V následujících odstavcích se pokusím detailně popsat čtenářům, co to je UniPrep a jak probíhá výuka češtiny a ostatních předmětů pro lepší porozumění prostředí, ve kterém se nacházejí studenti, kteří jsou vzorkem mého výzkumu.

Program UniPrep existuje v České republice už jedenáct let a připravuje cizince k přijímacím zkouškám na české státní a soukromé univerzity. Od akademického roku 2008-2009 UniPrep nabízí studentům možnost chodit na některé přednášky na Fakultě humanitních studií například úvodní²⁷ a ještě k tomu dostat ECTS kredity při úspěšném složení úvodních zkoušek. Tato skutečnost umožňuje studentům UniPrep vnímat český spisovný jazyk²⁸ od rodilých mluvčích už ve svém prvním ročníku studia češtiny.

UniPrep nabízí tři typy studia nebo tři typy programů: **bakalář-direct**, **bakalář-exam** a **UniPrep cz**. Typ **bakalář-direct** je určen pro studenty, kteří chtějí studovat humanitní nebo ekonomické vědy a následně úspěšně složit přijímací zkoušky na Fakultě humanitních studií

²¹ <http://ujop.cuni.cz/>

²² <http://www.uniprep.cz/>

²³ <http://www.gostudy.cz/>

²⁴ <http://www.educationcenter.cz/>

²⁵ <http://www.pragueacademy.ru/>

²⁶ <http://easystudy.cz/>

²⁷ Na Fakultě humanitních studií UK v prvním ročníku je šest povinných úvodních předmětů, a to úvody do psychologie, sociologie, antropologie, filosofie, ekonomie a historie. Některé z nich mohou navštěvovat i studenti UniPrepu.

²⁸ Jak již bylo řečeno, vysokoškolské učitelé na univerzitách obvykle mluví spisovně.

Univerzity Karlovy v Praze. Požadavky pro přijetí do tohoto typu studia nejsou příliš náročné: maturitní vysvědčení²⁹, znalosti ruštiny a angličtiny nebo dalšího cizího jazyka. Po ukončení tohoto kurzu a při úspěšném složení přijímacích zkoušek student může pokračovat ve svém studiu na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze nebo na dalších univerzitách a fakultách. **Bakalář-exam** je určen pro studenty, kteří nechtějí studovat humanitní vědy a mají velmi dobré znalosti matematiky, fyziky, ekonomiky a ostatních technických předmětů. Požadavky jsou také velmi nenáročné: maturitní vysvědčení, dobré znalosti matematiky, angličtiny a ruštiny. Cena výše uvedených typů studia je 5.950 euro pro studenty z Evropy, 7.250 euro pro studenty z Asie a 5.750 euro pro studenty z ostatních států. Studenti obou programů mohou navštěvovat přednášky na Fakultě humanitních studií a dostávat ECTS kredity. Rozdíly jsou jenom v tom, že ve druhém případě se navíc studují i technické předměty například matematika. Program **UniPrep cz** se odlišuje od dvou výše uvedených. Tento program je určen za prvé pro lidi, kteří se chtějí studovat na medicínských a chemických oborech, nebo na oborech spojené s uměním. Za druhé pro ty, kteří mají bakalářský diplom a chtějí být přijati na magisterské obory. Cena tohoto typu studia je 3.950 euro pro studenty z Evropy, 5.050 pro studenty z Asie a 3.950 euro pro studenty z ostatních států. Tyto tři typy studia se mezi sebou odlišují jenom přítomností či nepřítomností některých předmětů, výuka češtiny zůstává stejná. Jelikož tématem mé práce je čeština ruskojazyčných studentů, zajímá mě nejvíce podoba výuky samotné češtiny na UniPrepu.

Jak již bylo řečeno, výuka češtiny je stejná pro všechny typy studia. Studenti mají 900 hodin češtiny ročně a 150 hodin tzv. české kompetence³⁰ také ročně. V prvním zimním semestru akademického roku mají 480 hodin češtiny a šest povinných předmětů, kde se kontroluje docházka a jsou to česká gramatika, četba textů v češtině, poslouchání v češtině, příprava k nostrifikaci a dvě části české jazykové kompetence (I a II). Učitelé kladou důraz na gramatiku, porozumění textu a řeči. Na konci semestru by studenti měli být schopni se domluvit s Čechy. Součástí vyučování jsou i testy po každém bloku cvičení. V prvním semestru studenti používají učebnice „Čeština křížem krážem 1“ a „Čeština křížem krážem 2“³¹. Na konci prvního zimního semestru studenti píší první certifikovanou zkoušku z češtiny a dostávají úroveň B1/B2 podle evropského jazykového standardu. Ve druhém letním semestru akademického roku studenti mají 330 hodin češtiny a tři povinné předměty a jsou to čeština pro středně a více pokročilé a dvě části

²⁹ Ruské maturitní vysvědčení musí být nostrifikované v České republice. Ruskojazyční studenti musejí skládat zkoušky z některých předmětů ze střední školy (například angličtiny nebo geografie).

³⁰ „Česká jazyková kompetence“ na UniPrepu jsou povinné semináře, kde vyučují čeští studenti starších ročníků Fakulty humanitních studií. Na takových seminářích student-cizinec cvičí svou češtinu v rámci sociologie, ekonomie a dalších úvodních zkoušek na FHS UK.

³¹ Dvořáčková, V. – Kříšťanová, D. – Podruhá, E. – Lesák, J. (2009): Čeština křížem krážem 1, 2. Praha, Uniprep – POJOK FHS UK.

české jazykové kompetence (I a II). V tomto období učitelé dávají největší pozor na konkrétní specializace (buď ekonomika, nebo psychologie) a pomáhají studentům rozšiřovat slovní zásobu v této oblasti. Velkou roli také hrají ústní hodiny, kde studenti cvičí ústní spisovnou řeč pro další studium na univerzitě. Jinými slovy, hlavním cílem studia ve druhém semestru je příprava studentů k přijímacím zkouškám na české univerzity. V posledním semestru cizinci používají jinou učebnici a to je „Čeština pro středně a více pokročilé“³², kterou jsem používala při vytváření svého dotazníku. Na konci zimního semestru studenti píšou poslední certifikovanou zkoušku z češtiny a dostávají úroveň B2/C1 podle evropského jazykového standardu. Jak vidíme, studium češtiny na UniPrepu je opravdu intenzivní a ruskojazyční studenti dostávají skvělou možnost se naučit český jazyk během jediného akademického roku.

Podle výše uvedených skutečností je zřejmé, že hlavním zájmem učitelů je připravit studenty k přijímacím zkouškám, což znamená, že dávají velký pozor právě na spisovnou češtinu. Studenti mají určitě možnost si promluvit s tutory (většinou jsou to studenti Fakulty humanitních studií UK), kteří mohou pomoci a vysvětlit, jak většinou mluví Češi, ale není to povinná výuka a předpokládám, že jen malá část studentů bude cvičit svou hovorovou češtinu s tutory. Vzhledem k tomu, že většina studentů UniPrepu bydlí na kolejích spolu s českými studenty, někteří z nich pravděpodobně komunikují s Čechy i mimo školu, což znamená, že s obecnou češtinou by nemuseli mít velké problémy. Ale závisí to vždy na konkrétním jedinci, jestli se chce bavit s Čechy, nebo ne. Nesmíme zapomenout ani na to, že velkou roli podle Kamps (2010) v úspěšném zvládnutí komunikace v cizím jazyce hraje osobnost jedince. Málokdo je připraven k tomu, že zpočátku ho ostatní nebudou chápat (včetně výslovnosti a gramatiky).

V této podkapitole jsem věnovala pozornost zvláštnímu typu cizinců v České republice a to jsou studenti, kteří chtějí studovat na českých univerzitách a studují na jednorozročných jazykových studijních programech v České republice. Na příkladě ruskojazyčných studentů UniPrep jsem se pokusila vymezit tuto skupinu a vysvětlit, jaké cíle mají tito studenti a jak studují češtinu. Jak vidíme, studijní plán jazykového studijního programu UniPrep je zaměřen na přípravu studentů spíše ke studiu na univerzitě, než ke správné běžné komunikaci s Čechy. V posledních letech však nacházíme v učebnicích češtiny pro cizince kapitoly o obecné češtině, což by také mohlo ovlivnit výsledky mého výzkumu. Předpokládám, že schopnost vnímat rozdíly mezi spisovnou a obecnou češtinou bude ovlivněna i individuálními charakteristikami jedinců, jak tvrdí Kamps (2010).

³² Bischofová, J. – Hasil, J. – Hrdlička, M. – Kramářová, J. (2007): Čeština pro středně a více pokročilé. Praha, Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.

V následujících kapitolách se pokusím detailně prozkoumat danou problematiku a dojít k smysluplným a zajímavým závěrům.

2. Metodologie

2.1. Východiska výzkumu: výzkumná otázka, strategie

Na základě studia teoretické literatury, předchozích výzkumů a vlastních předpokladů můžu zformulovat výzkumnou otázku. Výzkumnou otázkou je, zda ruskojazyční studenti na konci prvního ročníku studia češtiny na kurzech češtiny pro cizince chápou rozdíly mezi psanou spisovnou a obecnou češtinou. Předchozí výzkum, který byl zaměřen na tři různé skupiny cizinců, ukázal, že většina nerodilých mluvčích nerozlišuje spisovnou a obecnou češtinu. Ve svém výzkumu jsem se rozhodla zaměřit jenom na jednu skupinu cizinců, kteří studují češtinu na jednorocních kurzech v České republice a kteří jsou všichni ruskojazyční, protože je v současné době takových studentů v České republice obrovské množství. Předpokládám, že výzkum zaměřený právě na takovou skupinu studentů, by mohl ukázat jiné výsledky než v předchozích výzkumech, nebo naopak potvrdit. Doufám, že důkladná analýza dotazníku ukáže jak tomu je ve skutečnosti.

Pro daný výzkum jsem zvolila kvantitativní strategii, protože mi to v první řadě umožní získat omezený rozsah informací o velkém množství respondentů, což je pro můj výzkum velmi důležité. V druhé řadě kvantitativní výzkum umožní prozkoumat vztah mezi proměnnými, které mohou (ale nemusí) vzniknout pomocí dalších otázek v dotazníku (například vztah mezi chápáním rozdílů mezi spisovnou a obecnou češtinou a míry komunikace s Čechy mimo školu). Výsledky mého výzkumu mohou posloužit jako východisko pro další kvalitativní nebo kvantitativní zkoumání dané problematiky s omezeným počtem respondentů pro hlubší porozumění problému.

Chtěla bych upozornit, že celý výzkum je brán jako pilotní. Očekávám, že ukáže, zda je takový typ výzkumu vůbec uskutečnitelný a zda výsledky poskytnou potřebné informace. Avšak předpokládám, že výzkum by měl poskytnout velmi zajímavé údaje o češtině ruskojazyčných studentů v Praze.

2.2. Výběr vzorku

V kvantitativním výzkumu se můžeme setkat s vyčerpávajícím šetřením, které zahrnuje všechny objekty bez výjimky. Vzhledem k tomu, že jde o pilotní výzkum, rozhodla jsem se sbírat data od všech studentů, kteří studují (a kteří byli přítomni v den provedení výzkumu) na kurzech češtiny pro cizince UniPrep, protože všichni mají schodné rysy, které jsou potřebné pro můj výzkum: jsou ruskojazyční, všichni mají zájem o český jazyk a studují na jednoročním jazykovém kurzu. Jinými slovy, studenti jazykového kurzu UniPrep vytvářejí homogenní skupinu, což je pro můj výzkum velmi důležité. Zvolila jsem si pro výzkum právě kurz UniPrep, protože tento kurz je velmi populární v ruském prostředí a nabízí intenzivní jazykovou přípravu (24 hodin češtiny týdně). Dalším důvodem je, že mám hodně známých, kteří ten kurz ukončili a pomohli mi s provedením daného šetření.

Provedla jsem dotazníkové šetření mezi studenty jednou 23. května roku 2012 na středisku jazykových kurzů pro cizince UniPrep³³. Od ředitele kurzu jsem se dozvěděla, že ve studijním roce 2011-2012 na kurzech studovalo 130 studentů z Ruska, Kazachstánu a Ukrajiny ve věku od 17 do 28 let. Vzhledem k ukončení studijního roku bylo v den provedení výzkumu na kurzech přítomno 90 studentů, ale pro můj výzkum je takový počet zcela dostatečný. 81% (73 osob) studentů bylo ve věku od 17 do 19 let, zbylých 19% (17 osob) ve věku od 22 do 28. 83% (75 osob) studentů bylo z Ruska, 11% (10 osob) z Kazachstánu a 6% (5 osob) z Ukrajiny. Studenti dostávali dotazníky vždy deset minut před koncem hodiny. Vzhledem k tomu, že jedna část studentů měla vyučování dopoledne a druhá část odpoledne, měla jsem dvě skupiny studentů (dopolední a odpolední).

Z metodologického hlediska bych měla provést dotazníkové šetření dvakrát a to na konci prvního semestru a na konci akademického roku pro porovnání výsledků. Ale vzhledem ke zvláštnosti dané skupiny, kterou zkoumám, předpokládám, že na konci prvního semestru byla znalost češtiny u studentů velmi nízká. Tato skutečnost by ovlivnila moje výsledky takovým způsobem, že by neukázala nic jiného, než to, že studenti v této době měli nízké znalosti jak spisovné, tak i obecné češtiny.

Dalšími možnostmi by bylo provést sběr dat i na jiných kurzech češtiny pro cizince, tj. použít náhodný výběr, který umožní výsledky zobecnit, ale vzhledem k tomu, že jde o zkušební výzkum, který má prokázat, zda je takový typ sběru dat v daném případě vůbec uskutečnitelný, jsem se rozhodla provést vyčerpávající šetření jenom na kurzu UniPrep.

³³ Růžová 17, Praha 1, Česká republika.

2.3. Techniky sběru dat: dotazník

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na schopnost ruskojazyčných studentů rozlišovat psanou spisovnou a obecnou češtinu, proto za vhodnou techniku sběru dat považuji dotazníkové šetření. Tato technika umožňuje obsáhnout velký počet zkoumaných osob, což je pro můj výzkum nezbytné. Hlavní výhody dotazníku jsou: dotazník umožňuje získat informace o velkém počtu zkoumaných osob, je relativně málo nákladný, vyžaduje málo času, dává respondentům větší možnost rozmyslet si odpověď. A tyto výhody jsou zároveň důvodem, proč jsem zvolila danou techniku. Ale nemůžeme zapomenout ani na to, že dotazník odráží jen omezenou část informací, kterou však můžeme použít pro další kvalitativní výzkum.

Nejprve musíme sestavit seznam toho, co chceme vědět. V daném případě se chceme dozvědět na příkladech různých výroků, zda studenti rozlišují psanou spisovnou a obecnou češtinu. Navíc by měl dotazník obsahovat otázky týkající se demografických a dalších údajů, protože to může vést k objevení dalších proměnných. Daný dotazník³⁴ obsahoval 6 takovýchto otázek:

1. Pohlaví
2. Věk
3. Místo narození
4. Doba pobytu v ČR
5. Komunikujete s Čechy mimo školu?
6. Čtete knihy a noviny v češtině?

Pak můžeme přejít k formulaci otázek, respektive výroků. Věty a větná spojení nebudou příliš jazykově náročné, protože studenti jsou na konci prvního ročníku a nemají velkou slovní zásobu. Zdůrazňuji, že jde o slovní spojení bez kontextu. Vzhledem k tomu, že obecná čeština má charakteristické rysy v různých rovinách (tvarosloví, skladby a lexika), sestavíme věty podle těchto rysů a budeme sledovat, na kterých lexikálních a gramatických jevech to jsou respondenti schopni vnímat. V tomto případě používám za prvé ty charakteristické rysy, které se projevují i v psané podobě, a za druhé ty rysy, které jsou uvedené v učebnici češtiny pro cizince³⁵, protože zkoumám schopnosti *cizinců*.

Například v rovině tvarosloví mají v obecné češtině substantiva mužského rodu vzoru *pán* v nominativu plurálu koncovku *i* místo *é*, takto formulujeme větná spojení, která budou

³⁴ Viz přílohu „Dotazník“.

³⁵ Bischofová J. Jiří Hasil a kol.(2007), *Čeština pro středně a více pokročilé*. Praha: Karolinum. Viz přílohu „Učebnice“.

obsahovat daný rys, například *začali vládnout komunisti* a nabídneme k danému výroku dvě odpovědi a) obecná čeština nebo b) spisovná čeština. Pro lepší porozumění schopnostem studentů zformulujeme větná spojení ze spisovné češtiny, například *čeští tenisté si znovu zahrají* a také nabídneme dvě odpovědi a) obecná čeština nebo b) spisovná čeština. Takovým způsobem zformulujeme další výroky s dalšími charakteristickými rysy.

V rovině tvarosloví dotazník obsahoval 10 výroků ze spisovné a obecné češtiny:

1. Máme publikace ze sociologický fakulty – Ve spisovné češtině nedošlo k úženi *é > í*, a to zejména v koncovce složených adjektiv na úplném konci slova (*středověký jádro*) a před souhláskou (*z historickýho hlediska*), takovým způsobem vznikly nekodifikované útvary ženského rodu
2. Začali vládnout komunisti - v obecné češtině substantiva mužského rodu vzoru *pán* v nominativu plurálu mají koncovku **i** místo **é** například *Angličani, susedi*
3. To byl krásnej tejdén – **ej(-)** místo spisovného **-ý(-)/-í(-)** v koncovkách adjektiv a v kořeni slov například *dobrej, cizej, mlejn*
4. Četli jsme povídku o ruských vojákách – v obecné češtině substantiva mužského rodu vzoru *muž* a *stroj* v lokálu plurálu mají koncovku **-ách** místo **-ich** například *rohách, parkách*
5. Koupili jsme velký dům – koncovka **-ý(-)** u adjektiv se vyskytuje ve spisovné češtině
6. Píšu článek o spolužácích – koncovka **-ích** u substantiv mužského rodu v lokálu plurálu vzoru *muž* je znakem spisovné češtiny
7. Čeští tenisté si znovu zahrají – s koncovkou **-é(-)** u substantiv mužského rodu v nominativu plurálu vzoru **pán** se setkáváme ve spisovné češtině
8. Přednáší profesor z právnické fakulty – zde vidíme spisovnou koncovku **-é(-)** u adjektiva
9. My **by**smo mohli ještě počkat – v obecné češtině slovesa **bysem, bysme** místo **bych** a **bychom**
10. Já **bych** to mohla přeložit – spisovné časování přítomného kondicionálu slovesa *být*

V rovině lexika³⁶ dotazník obsahoval také 10 výroků ze spisovné a obecné češtiny:

1. To je velká **láhev** – spisovná čeština
2. **Pořád** prší – spisovná čeština
3. Přestaň **kecat** – obecná čeština

³⁶ Zpracovala jsem podle učebnici (viz přílohu) a podle „Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost“ (2006).

4. **Akorát** o tom nepotřebují tolik mluvit – obecná čeština
5. Máš velký **batoh** – spisovná čeština
6. Já **nemluví**m česky – spisovná čeština
7. Dej mi, prosím tě, ten **ruksak** – obecná čeština
8. To je pro mě **zrovna** důležité – spisovná čeština
9. To počasí mě **furt** zlobí – obecná čeština
10. Máš krásnou **flašku** – obecná čeština

V rovině skladby dotazník obsahoval 4 výroky ze spisovné a obecné češtiny:

1. **Mám uklízí**no – pro obecnou češtinu je příznačný velký počet „rezultatívních“ výrazů typu *mám uvaříno, mám nakoupíno*
2. **Už jsem to nakoupí**la – výrok ze spisovné češtiny jako opak předchozímu
3. Člověk, **se kterým** jste mluvila, je dobrý – pro obecnou češtinu je charakteristické užívání absolutního „co“ místo relativ. V daném případě jde o spisovnou češtinu, protože vidíme relativum *který*.
4. Chlap, **co tu** byl, je krásný – obecná čeština, protože vidíme absolutní „co“ místo relativa například *Chlapa, co ho viděli*.

Dotazník má tedy uzavřené otázky, kdy respondent musí zvolit jednu ze dvou nabízených odpovědí, a otevřené otázky, týkající se demografických údajů. Nemůžeme zapomenout ani na úvod dotazníku, ve kterém bude vysvětlen cíl výzkumu a postup, jak odpovídat na otázky. Pro lepší porozumění jsem se rozhodla přeložit úvod dotazníku i do ruštiny. O etických otázkách se zmíním na konci.

Na závěr bych chtěla říct, že daný dotazník má nedostatky, o kterých se zmíním vždy na odpovídajícím místě, když budu analyzovat výsledky šetření.

2.4. Analytické postupy

Zprvė musíme data kategorizovat. Ale v tomto případě máme většinou uzavřené otázky, což znamená, že jsou již kategorizovány, tyto otázky jsou rozděleny do čtyř skupin: otevřené otázky, týkající se sociodemografických údajů, výroky z tvarosloví, výroky z lexika a výroky ze skladby. Příštím krokem bude kódování dat do číselné hodnoty. Data jsem uložila do tabulkového procesoru *Microsoft Excel*: v první skupině otázek v případě pohlaví číslo 1 označovalo *ženské pohlaví*, číslo 0 *mužské pohlaví*, v případě uzavřených otázek číslo 1

označovalo odpověď *ano*, číslo 0 označovalo odpověď *ne*. V dalších skupinách (tvarosloví, lexikum a skladba) číslo 1 označovalo správnou odpověď, číslo 0 nesprávnou odpověď.

Data budu analyzovat postupně. Za prvé budu analyzovat výroky a postupně zjistím u každého výroku procentuální hodnotu správných a nesprávných odpovědí, za druhé budu analyzovat každou skupinu otázek (tvarosloví, lexikum a skladba) a taky zjistím procentuální hodnotu u každé skupiny. Třetí část bude spočívat v analýze rozptylu (anglicky *Analysis of variance* – ANOVA), která umožní ověřit, zda na schopnost studentů k rozlišení výroků z obecné a spisovné češtiny má statisticky významný vliv hodnota některých znaků, například pohlaví, komunikace s Čechy nebo čtení novin a knih v češtině. V daném případě musím dávat pozor na počet osob, které například nekomunikují s Čechy, protože v případě příliš malého počtu jedinců nebude možné prokázat vliv daného znaku.

V následujících podkapitolách provedu samotnou analýzu a udělám krátká shrnutí.

3. Empirická část

3.1. Analýza větných spojení

V této podkapitole budu postupně analyzovat větná spojení, což pomůže odpovědět na výše uvedenou výzkumnou otázku. Vzhledem k obtížnosti úkolu jsem rozdělila analýzu na tři části a to jsou tvarosloví, lexikum a skladba, každá z nich je označena římskou číslicí od I do III. Ve svém dotazníku jsem uvedla pro každý výrok opačný příklad z obecné nebo spisovné češtiny, proto považuji za relevantní analyzovat tyto výroky dohromady pro hlubší porozumění schopnostem studentů. Jinými slovy, výroky v analýze budou uspořádané jiným způsobem, než tomu bylo v dotazníku. Domnívám se, že takováto analýza bude velmi efektivní vzhledem k cílům mého výzkumu. Předpokládám, že její pomocí zjistíme, které jevy nejsou pro studenty srozumitelné i přes vysokou procentuální hodnotu správných odpovědí. Po každé části uvedu celkovou procentuální hodnotu správných odpovědí s vysvětlujícím komentářem, abychom pochopili, ve které rovině se studenti orientují nejlépe. Na konci podkapitoly je velká tabulka s procentuálními hodnotami správných a nesprávných odpovědí pro každý výrok. Výroky v této tabulce jsou ve stejném pořadí, jako v dotazníku.

Vzhledem k tomu, že budu hodnotit *porozumění* rozdílům mezi spisovnou a obecnou češtinou, subjektivnímu posuzování se bohužel nelze vyhnout.

Červeně je zvýrazněno největší procento odpovědí, které se vyskytovaly u studentů nejčastěji. Hvězdička značí správnou odpověď podle mého názoru.

I. Tvarosloví

Výrok	Spisovná	Obecná
<i>Máme publikace ze sociologický fakulty</i>	56%	44%*
<i>Přednáší profesor z právnické fakulty</i>	74%*	31%

První výrok považuji za obecnou češtinu. Koncovka *-ý(-)* na konci adjektiv se často vyskytuje právě v obecné češtině. Většina studentů však považuje tento výrok za spisovnou češtinu. Ve druhém případě jde o spisovnou češtinu s koncovkou *-é(-)* na konci adjektiva. Studenti v tomto případě odpověděli správně. Vzhledem k nízké procentuální hodnotě v prvním výroku však, nemůžeme jasně stanovit, zda studenti rozlišují tyto gramatické jevy. Domnívám se, že jak koncovku *-é(-)*, tak koncovku *-ý(-)* na konci adjektiv považují za spisovnou.

Výrok	Spisovná	Obecná
<i>Četli jsme povídku o ruských vojákách</i>	29%	71%*
<i>Píšu článek o spolužácích</i>	72%*	28%

U prvního výroku vidíme koncovku *-ách* u substantiva vzoru *muž* v lokálu plurálu. Tato koncovka se vyskytuje jenom v obecné češtině. Adjektivum *ruských* se však považuje za spisovnou češtinu. Vzhledem k tomu, bohužel nemůžeme považovat daný výrok za relevantní. Studenty mohlo mást adjektivum *ruských*, proto nemůžeme zjistit, zda studenti označili za obecnou češtinu substantivum *vojákách*, nebo adjektivum *ruských*. Koncovka *-ích* u substantiva *spolužácích* vzoru vzoru *muž* v lokálu plurálu ve druhém příkladě se považuje za spisovný tvar. Většina studentů odpověděla správně. Nemůžeme zde však tvrdit, že studenti chápou rozdíly mezi těmito tvary, jelikož první výrok je z metodologického hlediska nesprávný a má dvě správné odpovědi.

Výrok	Spisovná	Obecná
<i>Koupili jsme velký dům</i>	74%*	26%
<i>To byl krásnej tejdén</i>	80%*	20%

Velký je adjektivum spisovného tvaru. Velké množství respondentů odpovědělo správně. V obecné češtině se vyskytuje *-ej(-)* místo spisovného *-ý(-)/ -í(-)* v koncovkách adjektiv a

v kořenu slov. Vzhledem k tomu považujeme druhý výrok za obecnou češtinu. Většina studentů pravděpodobně také považuje *-ej(-)* v koncovkách a v kořenu slov za obecně český tvar. V této souvislosti můžeme říci, že studenti jsou schopni rozlišit spisovný tvar s koncovkou *-ý(-)* a obecně český s *-ej (-)* buď u substantiv, nebo u adjektiv.

Výrok	Spisovná	Obecná
<i>Začali vládnout komunisti</i>	69%	31%*
<i>Čeští tenisté si znovu zahrají</i>	70%*	30%

V obecné češtině se vyskytuje koncovka *-i(-)* u substantiv mužského rodu v nominativu plurálu, které mají v nominativu singuláru koncovku *-sta*. Respondenti si tohoto jevu nevšimli a většina z nich odpověděla, že výrok je součástí spisovné češtiny. Ve druhém případě podstatné jméno *tenisté* v nominativu plurálu má spisovnou koncovku *-é(-)*, což studenti pravděpodobně pochopili a odpověděli správně. Nemůžeme zde však stanovit, že studenti chápou rozdíl mezi těmito tvary. Domnívám se, že respondenti si pletou výše uvedené koncovky mezi sebou.

Výrok	Spisovná	Obecná
<i>My bysme mohli ještě počkat</i>	24%	76%*
<i>Já bych to mohla přeložit</i>	60%*	40%

Tvary *bysme*, *bysem* se často používají v obecné češtině místo spisovného *bychom* a *bych*. Většina respondentů v prvním případě odpověděla správně. Tvar *bych* také zařadili do spisovného jazyka. Chtěla bych však upozornit na to, že podle Čmejrkové (2011, s. 198) se v mluvené řeči mnohem častěji než v řeči psané vyskytuje zájmeno *já*. Možná tato skutečnost ovlivnila výsledek u druhého výroku a někteří studenti přítomnost zájmena *já* přijali za obecně český tvar. Vzhledem k tomu, bohužel nemůžeme přesně stanovit, jestli rozlišují tvary *bych* a *bysme* mezi sebou.

I vzhledem ke skutečnosti, že procentuální hodnota správných odpovědí ve skupině otázek tvarosloví je poměrně vysoká (**65%**) nemůžeme říci, že by se studenti dobře orientovali v morfologických odlišnostech spisovné a obecné češtiny, jak je vidět ve výše uvedené analýze.

Mrzí mě skutečnost, že v některých příkladech jsem se dopustila omylu, což mělo za následek to, že některé výroky měly dvě správné odpovědi. Na druhou stranu, jsem však vlastním příkladem toho, že mluvené a psané projevy cizinců nesou rysy smíšeného kódu.

II. Lexikum³⁷

Výrok	Spisovná	Obecná
<i>To je velká láhev</i>	73%*	27%
<i>Máš krásnou flašku</i>	37%	63%*

Podstatné jméno *láhev* považuji za spisovnou češtinu. Hodně studentů odpovědělo správně. Slovo *flaška* pochází z německého jazyka a je z oblasti obecné češtiny. Domnívám se, že respondenti pravděpodobně tyto dva výrazy mezi sebou rozlišují.

Výrok	Spisovná	Obecná
<i>Pořád prší</i>	59%*	41%
<i>To počasí mě furt zlobí</i>	21%	79%*

Příslovce *pořád* se vyskytuje jenom ve spisovné češtině. Většina respondentů to chápe a označila tento výrok za spisovnou češtinu. Příslovce *furt* podle slovníku pochází z němčiny a je výrazem obecné češtiny. Hodně studentů odpovědělo správně. Vzhledem k tomu předpokládám, že respondenti rozlišují tyto dva výrazy mezi sebou a pravděpodobně nebudou používat příslovce *furt* v odborných pracích.

Výrok	Spisovná	Obecná
<i>Přestaň kecat</i>	7%	93%*
<i>Já nemluvím česky</i>	37%*	63%

Nedokonavé sloveso *kecat* podle slovníku pochází z obecné češtiny. U tohoto výroku je největší procentuální hodnota správných odpovědí. Domnívám se, že tento výraz studenti často používají při běžné komunikaci s Čechy. Sloveso *mluvit* se stoprocentně vztahuje ke spisovné češtině. Zajímavé je však to, že velká část studentů odpověděla nesprávně. Předpokládám, že tato skutečnost mohla zase ovlivnit přítomnost zájmena *já*, které se často vyskytuje v mluvené řeči. Dalším vysvětlením by mohlo být to, že tento celý výrok je spojen u studentů spíše s mluvenou komunikací, což má za následek to, že ho řadí do oblasti obecné češtiny. Bez ohledu na tuto skutečnost si myslím, že sloveso *kecat* studenti nebudou používat při oficiálním rozhovoru.

³⁷ Zpracovala jsem podle učebnice (viz přílohu), podle „Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost“ (2006) a podle „Slovníku nespisovné češtiny“ (2006).

Výrok	Spisovná	Obecná
Akorát o tom nepotřebují tolik mluvit	44%	56%*
To je pro mě zrovna důležité	82%*	18%

Příslovce *akorát* je z oblasti obecné češtiny. I když respondenti neměli příliš velký úspěch, většina stejně odpověděla správně. V ruštině je slovo *akkurat* podle slovníku S.I. Ožegova z oblasti prostořečí, což mohlo ovlivnit množství správných odpovědí u tohoto výroku. Co se týká výrazu *zrovna*, tak ve slovníku je označen jako příslušně hovorový. Vzhledem ke skutečnosti, že hovorová čeština je součástí spisovného jazyka, považujeme tento výrok za spisovný, stejně jako hodně studentů. V daném případě bych řekla, že respondenti spíše tyto výroky mezi sebou rozlišují.

Výrok	Spisovná	Obecná
Máš velký batoh	56%*	44%
Dej mi, prosím tě, ten ruksak	19%	81%*

Podstatné jméno *batoh* považujeme za výraz ze spisovné češtiny. Nadpoloviční většina studentů odpověděla správně, i když vidíme adjektivum se spisovnou koncovkou *y*. Slovo *ruksak* pochází z němčiny a jako většina slov německého původu je z oblasti obecné češtiny. Vidíme zde však spisovný tvar *prosím* s dlouhým *i*, který mohl mást studenty. Je těžké posoudit, zda většina odpověděla správně nebo ne, jelikož výrok má dvě správné odpovědi.

Je zajímavé, že v ruštině také existuje slovo *rukzak*, se kterým se však setkáváme v krásné literatuře, při oficiálním rozhovoru apod. Předpokládám, že tato skutečnost mohla ovlivnit výsledky u výroku. Domnívám se, že velká část studentů mohla označit tento výrok za obecnou češtinu vzhledem k neformálnímu oslovení *dej mi* a nepovažuje substantivum *ruksak* za výraz z obecné češtiny. To by vysvětlilo přítomnost poměrně velkého počtu respondentů, kteří označili *batoh* za výraz z obecné češtiny, jako protiklad slovu *ruksak*. Bohužel se v kvantitativním výzkumu nemáme možnost dozvědět, proč studenti odpovídali takovým způsobem, proto jde jen o předpoklady.

Procentuální hodnota správných odpovědí ve skupině otázek týkajících se lexika je **68%**. I když můžeme říci, že se málo odlišuje od hodnoty ve skupině tvarosloví, po důkladné analýze je vidět, že v lexikálních odlišnostech spisovné a obecné češtiny se studenti orientují mnohem lépe než v morfologických.

III. Skladba

Výrok	Spisovná	Obecná
Mám uklízíno	26%	74%*
Už jsem to nakoupila	69%*	31%

První výrok považuji za obecnou češtinu vzhledem k „rezultativnímu“ typu skladby. Při bližším pohledu však vidíme spisovný tvar *mám* s dlouhým *-á(-)*, ale domnívám se, že takový výrok spíše uvidíme na internetu než v nějaké odborné práci. Navíc k tomu v učebnici češtiny pro cizince, kterou jsem používala při vytváření svého dotazníku, je uveden příklad takového typu *mám uvařino* právě s dlouhým *í*. Většina respondentů tento výraz označila za obecně český, což však považuji za správnou odpověď. Ve druhém případě jde stoprocentně o spisovnou větu. Velká část studentů to pravděpodobně chápe.

Výrok	Spisovná	Obecná
Člověk, se kterým jste mluvila, je dobrý	82%*	18%
Chlap, co tu byl, je krásný	29%	71%*

První věta je spisovná, jelikož vidíme relativum *který*. Mnozí respondenti odpověděli správně. Druhá věta se z hlediska skladby vyskytuje v obecné češtině, avšak vidíme podstatné jméno *chlap*, které se vztahuje ke spisovné češtině a spisovný tvar *krásný*. Vzhledem k těmto skutečnostem existují tedy dvě správné odpovědi. Většina studentů však označila tento výrok za obecně český.

Procentuální hodnota správných odpovědi v rovině skladby je **74%**. Po důkladné analýze vidíme, že některé otázky mají dvě správné odpovědi. Je těžko posoudit, zda studenti chápou rozdíly právě ve skladbě vět nebo ne, ale vzhledem k tomu, že v ruštině se největší rozdíly mezi spisovným jazykem a hovorovou řečí projevují ve skladbě, lze předpokládat, že studenti odpovídali na otázky z hlediska skladby vět. V takovém případě bychom mohli říct, že studenti vnímají syntaktické odlišnosti mezi spisovnou a obecnou češtinou.

Tab. 1: Procentuální hodnoty odpovědí u výroků*

Výrok	Spisovná	Obecná	Výrok	Spisovná	Obecná
Č. 1	56%	44%*	Č. 13	7%	93%*
Č. 2	69%	31%*	Č. 14	44%	56%*
Č. 3	80%*	20%	Č. 15	56%*	44%
Č. 4	29%	71%*	Č. 16	37%*	63%
Č. 5	74%*	26%	Č. 17	19%	81%*
Č. 6	72%*	28%	Č. 18	82%*	18%
Č. 7	70%*	30%	Č. 19	21%	79%*
Č. 8	74%*	31%	Č. 20	37%	63%*
Č. 9	24%	76%*	Č. 21	26%	74%*
Č. 10	60%*	40%	Č. 22	69%*	31%
Č. 11	73%*	27%	Č. 23	82%*	18%
Č. 12	59%*	41%	Č. 24	29%	71%*

Na závěr této podkapitoly bych chtěla říct, že i když procentuální hodnoty správných odpovědí u většiny výroků jsou poměrně vysoké³⁸, není docela jasné, zda se studenti orientují mezi oběma varietami. Z výše uvedené analýzy je vidět, že ve většině případů (zejména v rovině tvarosloví) respondenti pravděpodobně nevnímají rozdíly mezi spisovnými a obecně českými tvary. Mohli bychom však říct, že největšího úspěchu dosáhli studenti v rovině lexika a to je velmi zajímavé. V kvantitativním výzkumu bohužel nemůžeme zjistit příčinu tohoto jevu. Tuto problematiku bych rozvinula v dalších pracích. Domnívám se, že odpověď na tuto otázku může poskytnout hlubší kvalitativní analýza.

Mrzí mě to, že po důkladné analýze jsem zjistila, že některé výroky mají dvě správné odpovědi, což nedovolilo dospět ke kvalitním závěrům v některých zajímavých případech (například u výroku *já nemluví česky*). Nemohla jsem se vyhnout i subjektivnímu posuzování, založenému na předpokladech, jelikož zkoumám *chápání* rozdílů. Bez těchto předpokladů a výše uvedené analýzy bych nemohla přijít k takovým závěrům.

* Výroky jsou uspořádány jako v dotazníku. Červeně je zvýrazněno největší procento odpovědí, které se vyskytovaly u studentů nejčastěji. Hvězdička značí správnou odpověď dle mého uvážení.

³⁸ Viz tabulku 1.

I když dotazník a v některých případech subjektivní analýza mají své nedostatky, doufám, že výsledky jsou srozumitelné, odůvodněné a užitečné. V další podkapitole uvedu výsledky analýzy rozptylu.

3.2. Analýza ANOVA

V této části své bakalářské práce se pokusím popsat analýzu rozptylu ANOVA (anglicky *Analysis of variance* - ANOVA). Použila jsem tuto metodu, protože chci zjistit, zda hodnota některého znaku může ovlivnit to, jak odpovídali respondenti u každého výroku. Statistická metoda analýzy rozptylu se používá poměrně často v lingvistických, sociolingvistických a psycholingvistických výzkumech³⁹.

Jak již bylo řečeno v podkapitole 2.1, v dotazníku se vedle písemných výroků vyskytovaly otázky, které se týkaly sociodemografických údajů respondentů a to byly:

1. Pohlaví
2. Věk
3. Místo narození
4. Doba pobytu v ČR⁴⁰
5. Komunikujete s Čechy mimo školu?
6. Čtete knihy a noviny v češtině?

Vzhledem k odpovědím studentů na výše uvedené otázky se v našem výzkumu objevily některé (pro nás důležité) proměnné: pohlaví (muži/ženy), komunikace s Čechy mimo školu (ano/ne), čtení knih a novin v češtině (ano/ne). Odpovědi na ostatní otázky byly poměrně homogenní⁴¹.

Analýzu rozptylu jsem provedla pomocí tabulkového procesoru *Microsoft Excel*. Pro daný účel je nutné rozdělit procentuální hodnoty správných odpovědí, například mužů a žen, do dvou skupin a pak přistoupit k samotné analýze rozptylu. Pro interpretaci výsledků jsou nejdůležitější p hodnoty, které ukáží, zda můžeme považovat průměry procentuálních hodnot správných odpovědí za rovnocenné. Je-li p hodnota nižší než 0,05, hypotéza o rovnocennosti průměrů se neověří a znak neboli rozdíl průměrů, může být prohlášen za statisticky významný.

³⁹ Viz například odkazy na výzkumy provedené v Rusku <http://iling.spb.ru/grammatikon/child/ov.html> nebo http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2010/24-4.pdf

⁴⁰ Předpokládala jsem, že na UniPrepu mohou studovat i cizinci, kteří se nacházejí v Čechách více než jeden rok.

⁴¹ Viz tabulku 2.

Je-li p hodnota vyšší než 0,05 rovnocennost průměrů se ověří a znak neboli rozdíl průměrů, nemůže být považován za statisticky významný.

Tabulka 2: Procentuální hodnota odpovědí na sociodemografické otázky*

Pohlaví*		Věk		Místo narození			Doba pobytu v ČR	Komunikujete s Čechy mimo školu?*		Čtete knihy a noviny v češtině?*	
Muži	Ženy	17-19	22-28	RUS	KAZ	UKR	1 rok	ano	ne	ano	ne
33%	67%	81%	19%	83%	11%	6%	100%	46%	54%	74%	26%

Chtěla bych však upozornit na to, že ani v daném případě nemůžu přesně stanovit, zda rozdíl průměrů může být považován za statisticky významný, jelikož nepracuji s dostatečně velkým statistickým vzorkem studentů.

V následujících odstavcích budu zkoumat vliv pohlaví, komunikaci s Čechy mimo školu a čtení novin a knih v češtině na procentuální hodnoty správných odpovědí u každého respondenta. Pro lepší porozumění výsledkům budu analyzovat vliv každého znaku zvlášť.

3.2.1. Vliv pohlaví

Existuje mnoho publikací, které se zabývají vztahem mezi jazykem a pohlavím. Například Penelope Eckert and Sally McConnell-Gine v rozsáhlé knize *Language and gender* (2003) na příkladu některých zvláštních jazykových situací⁴² došly k závěru, že „ženský“ jazyk je flexibilnější a že ženy přepínají kódy mnohem rychleji než muži, proto například hledají lepší pracovní příležitosti. Dalším předpokladem bylo to, že jazyk žen je mnohem standardnější než u mužů a že muži používají víc vulgarismů a sprostých slov než ženy.

Samozřejmě existují i další zajímavé závěry, ale tvrzení, že pohlaví opravdu může mít určitý vliv na jazykové schopnosti jedinců, lze považovat za odůvodněné.

V případě mého výzkumu budu zkoumat, zda na procentuální hodnotu správných odpovědí u každého respondenta má statisticky významný vliv pohlaví⁴³. Jinými slovy, zkoumám, zda muži a ženy odpovídali ve stejné míře správně nebo nesprávně.

* Hvězdička značí otázku, kde se objevily proměnné potřebné pro analýzu ANOVA.

⁴² Vesnice Oberwart v Rakousku, kde se mluví maďarsky, vesnice Ucieida v oblasti Kantábrie na severu Španělska, Martha's Vineyard, St.Pierre de Soulan apod.

⁴³ Viz tabulku 3.

Tabulka 3: Vliv pohlaví na procentuální hodnoty správných odpovědí u respondentů⁴⁴

Pohlaví	Počet	Průměr	Rozptyl	Hodnota P
Muži	30	66,8	223,2	0,656
Ženy	60	68,4	271,5	

Jak je vidět, hodnota p ve výše uvedeném případě je větší než 0,05, což znamená, že průměry procentuálních hodnot správných odpovědí u mužů a žen můžeme považovat za rovnocenné. Jinými slovy použitá data prokázala, že rozdíl mezi průměry není statisticky významný a možno tedy říct, že pohlaví v případě našeho výzkumu neovlivnilo hodnoty správných odpovědí.

Nemůžeme však zapomenout na to, že v případě většího počtu respondentů by pohlaví mohlo ovlivnit odpovědi respondentů.

3.2.2. Vliv komunikace

Komunikace nebo nekomunikace s Čechy samozřejmě může ovlivnit procentuální hodnotu správných odpovědí u respondentů, může se tak ovšem dít ze dvou stran. Je možné, že ti, jež komunikují s Čechy, budou mít větší procento správných odpovědí, ale je také možné, že ti, kdo mají vysoké procento správných odpovědí a mají dobré znalosti češtiny, právě z tohoto důvodu více komunikují s Čechy. V daném případě, jak již bylo řečeno v podkapitole 2.3, hraje role i osobnost mluvčího, zda má rád komunikaci v cizím jazyce.

Ať tak či onak, statistická analýza ANOVA ukáže, zda je možné mluvit o nějakých vztazích mezi komunikací v cizím jazyce a množstvím správných odpovědí⁴⁵.

Tabulka 4: Vliv komunikace na procentuální hodnoty správných odpovědí u respondentů

Komunikace	Počet	Průměr	Rozptyl	Hodnota P
Ne	49	67,7	294,253	0,949
Ano	41	67,9	210,450	

Hodnota p v našem případě je 0,949, což znamená, že je větší než 0,05. To znamená, že průměry procentuálních hodnot správných odpovědí u každého respondenta jsou rovnocenné.

⁴⁴ V následujících tabulkách je červeně zvýrazněna hodnota p, na kterou musíme dávat zvláštní pozor.

⁴⁵ Viz tabulku 4.

Můžu tedy dojít k závěru, že komunikace s Čechy mimo školu v našem případě neovlivňuje schopnost vnímat rozdíly mezi psanou obecnou a spisovnou češtinou.

Z vlastní zkušenosti bych chtěla dodat, že komunikace s Čechy by podle mě mohla ovlivnit schopnost cizinců rozlišovat obecnou a spisovnou češtinu. Pro tuto problematiku však je třeba provést další výzkumy, zaměřené právě na tento problém.

3.2.3. Vliv čtení knih a novin v češtině

Předpokládám, že čtení novin a knih v češtině by mohlo ovlivnit procento správných odpovědí u respondentů. Domnívám se, že čím víc cizinci čtou knihy nebo noviny v cizím jazyce, tím víc se orientují v jazyce, respektive v lexiku a slovosledu. Časté čtení v češtině může značně pomoci studentům s výukou českého jazyka a v případě našeho výzkumu s vnímáním rozdílů mezi obecnou a spisovnou češtinou.

Statistická analýza ANOVA však ukázala, že respondenti, kteří čtou v češtině a kteří v češtině nečtou, odpovídali ve stejné míře správně a nesprávně. Chci upozornit na to, že příliš málo respondentů odpovědělo, že vůbec nečtou knihy a noviny v češtině, což teoreticky mohlo ovlivnit výsledky. Ale čísla říkají, že čtení knih a novin v češtině v případě našeho výzkumu nemůže mít vliv na procentuální hodnotu správných odpovědí⁴⁶.

Tabulka 5: Vliv čtení knih a novin v češtině na procentuální hodnoty správných odpovědí u respondentů

Čtení	Počet	Průměr	Rozptyl	Hodnota P
Ne	23	67,7	202,363	0,967
Ano	67	67,9	274,103	

Na závěr této podkapitoly a analýzy ANOVA chci říci, že ve výše uvedených tabulkách je p hodnota vždycky vyšší než 0,05, což znamená, že průměry procentuálních hodnot správných odpovědí v případě pohlaví, komunikace a čtení novin jsou rovnocenné. Jinými slovy rozdíly mezi průměry procentuálních hodnot správných odpovědí se v každém případě ukázaly jako statisticky nevýznamné, což může znamenat to, že pohlaví, čtení a komunikace neovlivňují schopnost studentů vnímat rozdíly mezi spisovnou a obecnou češtinou.

Ze své strany bych chtěla dodat, že výše uvedené proměnné však v některých zvláštních případech opravdu mohou ovlivnit jazykové schopnosti cizinců. Například samozřejmě existují

⁴⁶ Viz tabulku 5.

rozdíly mezi tím, jak mluví a píše člověk, který neustále komunikuje s Čechy v češtině a který nekomunikuje s Čechy vůbec. Podle výsledků statistické analýzy by se naopak dalo usuzovat, že komunikace s Čechy nic neovlivňuje.

Doufám, že v dalších výzkumech s větším počtem respondentů provedu statistickou analýzu ANOVA ještě jednou pro lepší porozumění skutečné situaci. Možná, že větší počet respondentů ovlivní výzkum a ukáže jiné výsledky.

V dalších podkapitolách se pokusím provést reflexi a shrnout výsledky celého výzkumu.

3.3. Reflexe výzkumu

Přiznávám, že jsem se z metodologického hlediska trochu nedržela stanovených postupů. V následujících odstavcích popíšu, co bych ve svém výzkumu změnila a vysvětlím proč.

V první řadě se to týká výběru vzorku. Vzhledem k tomu, že zkoumám skupinu ruskojazyčných studentů, kteří studují na jednoročních studijních programech v Čechách, bych měla provést dané šetření nejenom na UniPrepu, ale i na dalších kurzech, jako například UJOP UK. V takovém případě bych měla možnost výsledky zevšeobecnit. Na druhou stranu však, jak už jsem uvedla na začátku, jde o zkušební výzkum, který by měl ukázat, zda je takový typ šetření vůbec možný.

Druhým problémem je, že po důkladné analýze jsem zjistila, že některé výroky v dotazníku měly dvě správné odpovědi, což mohlo ovlivnit výsledky šetření. Možná, že někteří studenti však i přes vysoké procentuální hodnoty správných odpovědí odpovídali nesprávně. Při vytvoření příštího dotazníku bych mohla například červeně zvýraznit koncovky v rovině tvarosloví nebo slova v rovině lexika, na které si studenti mají dávat pozor při svých odpovědích.

Také není docela jasné, zda studenti opravdu chápou, co to je obecná a spisovná čeština i když mají kapitolu o obecné češtině v učebnici a v úvodu dotazníku jsem krátce popsala současnou jazykovou situaci v Čechách. Domnívám se, že lepší by bylo zformulovat otázky trochu jiným způsobem, například:

Kde byste mohli použít následující výroky?

1. To byl krásnej tejden

a) v odborné práci b) v osobním dopisování

2.

Vynaložila jsem se veškeré úsilí na to, aby v mé práci nenastaly etické problémy. Pracovala jsem s principy etiky v sociálních vědách, které mohou být uplatněny v mém

výzkumu: s principem dobrovolné participace, principem důvěryhodnosti, principem neublížení, principem správnosti a integrity. První princip znamená, že respondent má být informován o cílech a průběhu výzkumu a o dobrovolnosti účasti. To jsem udělala v úvodu dotazníku, kde jsem vysvětlila cíl (v ruštině a češtině) a informovala o dobrovolnosti účasti. Druhý princip zahrnuje to, že respondent má vědět, že jde o anonymní šetření a že výsledky výzkumu budou použity jenom pro vědecké účely a nebudou použity proti němu. Třetí princip zakazuje ublížovat těm, které studujeme. V daném případě jde o anonymní dotazníkové šetření, což vede k tomu, že jsem neměla osobní kontakt s respondenty. Čtvrtý princip znamená, že data z výzkumu jsou správná (problémy s citacemi, plagiátorství, vymyšlená data). Takové problémy se v mé práci rozhodně nevyskytovaly.

Závěrem je možné říci, že i když se v mém výzkumu vyskytovaly některé problémy a nejasnosti, tak si myslím, že otázka, kterou zkoumám, může dovolit některé výjimky, a že výsledky, které jsem dostala po analýze jsou zajímavé a užitečné. Provedené šetření může pomoci mně nebo dalším zájemcům zkoumat tuto velmi poutavou problematiku. Předpokládám, že takový typ výzkumu, jaký jsem provedla je uskutečnitelný a může více osvětlit problematiku obecné a spisovné češtiny z hlediska nerodilých mluvčích.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem zkoumala problematiku psané obecné a spisovné češtiny z hlediska ruskojazyčných studentů v Praze, konkrétně z hlediska studentů jazykového programu UniPrep. Zaměřila jsem se na základní tvaroslovní, lexikální a syntaktické odlišnosti psané obecné a spisovné češtiny. Sledovala jsem nejenom to, ve kterých rovinách se studenti orientují nejlépe, ale i co může ovlivnit schopnost studentů vnímat rozdíly mezi dvěma varietami českého jazyka. Jde o pilotní výzkum, který měl prokázat, zda je v rámci mého tématu vůbec uskutečnitelný. Doufám, že v budoucnu rozvinu tuto problematiku ještě dále s použitím výsledků výše uvedeného výzkumu, který naštěstí přinesl zajímavé rezultaty.

Na základě prostudované literatury a provedeného výzkumu jsem zjistila, že studenti UniPrepu spíše nechápují rozdíly mezi psanou obecnou a spisovnou češtinou. I když u většiny výroků v dotazníku jsou vysoké procentuální hodnoty správných odpovědí, při hlubším pohledu

je vidět, že respondenti si mezi sebou pletou některé znaky obecné a spisovné češtiny. Bohužel v kvantitativním výzkumu nemůžeme zjistit proč tomu tak je, ale můžeme předpokládat⁴⁷, že tuto skutečnost mohl ovlivnit mateřský jazyk, způsob výuky ve studijním programu UniPrep, který je zaměřen spíše na přípravu ke studiu na univerzitách, osobní charakteristiky a další znaky. Nemohu se v daném případě vyhnout subjektivnímu posuzování, založeném na předpokladech, jelikož zkoumám *chápání* rozdílů, jako v případě výsledků v rovině skladby. Zajímavé je však to, že největšího úspěchu dosáhli respondenti v rovině lexika. Většina studentů byla schopna rozlišit slova z oblasti obecné a spisovné češtiny. Tuto skutečnost mohly ovlivnit zároveň čtení v češtině a komunikace s Čechy mimo školu.

Statistická analýza ANOVA mi pomohla zjistit, že pohlaví, komunikace s Čechy mimo školu a čtení knih a novin v češtině *statisticky* neovlivnily výsledky mého výzkumu. Nemůžeme však říci, že tyto znaky vůbec nemají vliv na jazykové schopnosti cizinců. Jde o to, že v případě právě našeho výzkumu tyto znaky neprokázaly statisticky významný vliv. Předpokládám, že při větším počtu jedinců by p hodnota mohla být nižší než 0,05 a vliv znaků by se potvrdil.

Na základě výsledků mého výzkumu se domnívám, že učitelé by měli dávat větší pozor na odlišnosti mezi obecnou a spisovnou češtinou v rovině tvarosloví, protože právě v rovině tvarosloví se studenti dopustili největšího množství chyb. Samozřejmě tato problematika potřebuje další výzkumy (které doufám, že ještě udělám) a nemůžu přesně stanovit příčiny tohoto jevu. Myslím si však, že s obecnou češtinou by studenti jednorozhodných jazykových programů měli být seznamováni už na prvních hodinách českého jazyka, aby následně nepoužívali obecně české tvary v pracích na univerzitách. Členové Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AACCCJ) spolu s Jaromírou Šindelářovou se naopak domnívají, že „je zapotřebí pečlivě zvážit, kdy, jak a zda vůbec u cizince s výukou obou variant začít, aby např. již tak komplikovaná česká morfologie neuvedla žáka či studenta do „jazykového zmatku“, jenž by ho přivedl k nesystémovému míšení obou variant“ (Šindelářová 2010, s. 7).

Z vlastní zkušenosti mohu říct, že alespoň krátká přednáška a následující porovnání gramatiky, lexika a skladby obecné a spisovné češtiny v prvním semestru by značně ovlivnily a zlepšily moje znalosti českého jazyka. Učitelé českého jazyka musejí počítat s tím, že cizinci nevědí, že v češtině existuje taková zajímavá oblast, jako obecná čeština, a měli by se snažit srozumitelně vysvětlit, jak a kdy by cizinci měli tuto varietu češtiny používat.

⁴⁷ Viz podkapitolu 3.1.

Seznam použité literatury

Lingvistická literatura:

- Bermel, N. (2010). *O tzv. české diglosii v současném světě*. Slovo a slovesnost, 71
- Bischofová, J., Hasil, J., a kol. (2007). *Čeština pro středně a více pokročilé*. Praha: Karolinum.
- Brabcová, R. (1975). *Výsledky výzkumu hovorové ruštiny*. Naše řeč, 58.
- Čechová, M a kol. (2000). *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV-nakladatelství.
- Čechová, M a kol. (1997). *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV-nakladatelství.
- Čechová, M. (2012). *Řeč o řeči*. Praha: Academia.
- Čermák, F. (2009). *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum.
- Čermák, F. (1997). *Obecná čeština: je součástí české diglosie?* Jazykovědné aktuality.
- Čmejrková, S., Hoffmannová, J. (2011). (Eds). *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia.
- Čmejrková, S. (1997). *Čeština v síti: Psanost či mluvenost. O stylu emailového dialogu*. Naše řeč, 80.
- Daneš, F. (1997). *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia
- Daneš, F. (1993). *Jazyk malého národa*. Slovo a slovesnost, 54.
- Daneš, F. (2009). *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum.
- Djačok, M. T. (2003). *Russkoje prostorečije kak sociolingvističeskoje javlenije*. Gumanitarnyje nauki, 21.
- Eckert, P., McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and gender*. New York: Cambridge University Press.
- Ferguson, Ch.A. (1959). *Diglossia*. Word.
- Filipec, J. (2006). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost : s dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia.
- Graudina L. K., Širjajev E. N. (1999). *Kultura ruské řeči*. Moskva: Norma-Infra.
- Grepl, M., Karlík, P. (1998). *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.
- Haller, J. (1933). *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Naše řeč, 17.
- Hugo, J. (2006). *Slovník nespisovné češtiny : argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost : historie a původ slov*. Praha: Maxdorf.
- Kamps, B. S (2010). *The word brain. A short guide to fast language learning*. Paris: Flying Publisher & Kamps.
- Kopřivová, M., Waclawičová, M. (2008). *Čeština v mluveném korpusu*. Praha: Lidové noviny.
- Krysin, L. P. (2007). *Russkaja literaturnaja norma i sovremennaja rečevaja praktika*. Russkij jazyk v naučnom osvesčenii, 2.

- Maslov, J. S. (2005). *Vvedenije v jazykoznanije*. Sankt-Peterburg: Academia.
- Neščimenko, G. P. (1999). *Etničeskij jazyk: opyt funkcional'noj differenciacii: na materiale sopostavitel'nogo izučeniya slavjanskich jazykov*. Munchen: O. Sagner.
- Sgall, P., Trnková, A. (1963). *K metodám zkoumání běžně mluvené češtiny*. Naše řeč, 46
- Slovník současné češtiny. (2011). Brno: Lingea.
- Valgina, N. S. (2002). *Sovremennyj russkij jazyk*. Moskva: Logos.
- Vvedenskaja, L. A. (2001). *Russkij jazyk i kultura reči*. Rostov na Donu: Fenix.
- Šindelářová, J. (2010). *Morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince*. Dostupno z konference.osu.cz/cestina/dok/2010/sindelarova-jaromira.pdf
- Zemskaja, J. A. (1973). *Russkaja razgovornaja reč*. Moskva: Nauka.

Metodologické příručky:

- Daneš, F. (1999). *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda.
- Disman, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum
- Disman, M. (1966). *Úvod do metod společenského výzkumu*. Praha: Statní pedagogické nakladatelství
- Hendl, J. (2006). *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha: Portál
- Jeřábek, H. (1992). *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova
- Punch, K. (2008). *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál.
- Surynek, A. (2001). *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management press.

Ostatní literatura:

- Bittnerová, D., Moravcová, M. (Eds). (2008). *Etnické komunity v kulturním kontextu*. Praha: FHS UK.
- Bittnerová, D., Moravcová, M. (Eds). (2010). *Etnické komunity v kulturní a sociální různosti*. Praha: FHS UK.
- Hroch, M. (1999). *V národním zájmu*. Praha.

Webové stránky:

- Jazyková příručka: <http://bara.ujc.cas.cz/ssjc/search.php>
- Kodifikační příručky: http://www.edu.ru/db-mon/mo/Data/d_09/m195.html
- Slovník: <http://slovari.yandex.ru/>

- **Výsledky sčítání lidu:** <http://www.scitani.cz/>
- **UniPrep:** <http://www.uniprep.cz/>

Přílohy

Dotazník

Univerzita Karlova v Praze. Fakulta humanitních studií.

Dotazník

Úvod

Tento dotazník je součástí mé bakalářské práce. **Obecná čeština** je nespisovnou formou českého jazyka, která se vyskytuje nejenom v ústní, ale i v **písemné podobě**. Odlišuje se od **spisovné češtiny** v rovinách **tvarosloví, skladby a lexika**. Se spisovnou češtinou se můžeme setkat v **odborné, krásné literatuře, v novinách a pod.** **Obecná psaná čeština** je naopak záležitosti **neformální literatury, blogů na internetu a přátelského dopisování**. Cílem této práce je zjistit, zda jsou **ruskojazyční studenti v prvním ročníku studia češtiny** schopni těmto rozdílům porozumět.

V **části A** se nacházejí **otevřené a uzavřené otázky**. Zvolte, prosím, jednu variantu nebo, v případě otevřených otázek, napište odpověď vedle. V **části B** se nacházejí jednotlivé české **spisovné a nespisovné věty a slovní spojení** a jsou nabídnuty odpovědi **a) nebo b)**. **Zakroužkujte prosím jednu variantu, která je podle Vášeho názoru správná**. Odpovídejte prosím na základě **vlastních znalostí a pocitů**. Dotazník je zcela **anonymní** a **Váše účast je dobrovolná**. Zaroveň se zaručuju, že všechny získané údaje budou použity pouze k **vědeckým účelům** a nebudou použity proti Vám.

Данная анкета является частью моего диплома. **Общечешский язык(обecná čeština)** – это **разговорная** форма чешского языка, которая проявляется не только в форме устной речи, но и в письменной. Отличается от **художественной формы чешского языка(spisovná čeština)** в уровнях морфологии, лексики и синтаксиса. С художественной формой чешского языка Вы можете встретиться в художественной литературе, газетах и т.д. С общечешским языком Вы можете встретиться в неформальной литературе, в интернете и в дружеской переписке. Целью моей работы является узнать, **различают ли русскоязычные студенты** в конце первого года обучения чешскому языку две вышеуказанные формы языка.

В **части A** находятся **открытые и закрытые вопросы**, касательно демографических и других данных. В случае **закрытых вопросов**, выберете **один вариант**. В случае **открытых**, напишите ответ в **отведенное поле**. В **части B** находятся чешские предложения и словосочетания на общечешском и художественном языке. Выберете, пожалуйста, **один вариант ответа a) или b)**, который, по Вашему мнению, **правильный**. Отвечайте, пожалуйста, на основе **своих собственных знаний**. Анкета полностью **анонимная** и Ваше участие в данном исследовании **добровольное**. Ко всему прочему обещаю, что результаты исследования будут использованы только для **научных целей** и не будут использованы **против Вас**.

Část A

- Pohlaví(пол)
a)žena b) muž
- Věk(возраст) _____
- Místo narození(место рождения) _____
- Doba robytu v ČR (Сколько лет Вы находитесь в Чехии?) _____

- Komunikujete s Čechy mimo školu? (Общаетесь ли с чехами во внеурочное время?)
a) ano b) ne
- Čtete knihy a noviny v češtině? (Читаете ли книги и газеты на чешском языке?)
a) ano b) ne

Část B

1. Máme publikace ze sociologické fakulty
a) spisovná b) obecná
2. Začali vládnout komunisti
a) spisovná b) obecná
3. To byl krásnej týden
a) spisovná b) obecná
4. Četli jsme povídku o ruských vojácích
a) spisovná b) obecná
5. Koupili jsme velký dům
a) spisovná b) obecná
6. Píšu článek o spolužácích
a) spisovná b) obecná
7. Čeští tenisté si znovu zahrají
a) spisovná b) obecná
8. Přednáší profesor z právnické fakulty
a) spisovná b) obecná
9. My bysme mohli ještě počkat
a) spisovná b) obecná
10. Já bych to mohla přeložit
a) spisovná b) obecná
11. To je velká láhev
a) spisovná b) obecná
12. Pořád prší
a) spisovná b) obecná
13. Přestaň kecat
a) spisovná b) obecná
14. Akorát o tom nepotřebují tolik mluvit
a) spisovná b) obecná

15. Máš velký batoh
a) spisovná b) obecná
16. Já nemluví česky
a) spisovná b) obecná
17. Dej mi, prosím tě, ten ruksak
a) spisovná b) obecná
18. To je pro mě zrovna důležité
a) spisovná b) obecná
19. To počasí mě furt zlobí
a) spisovná b) obecná
20. Máš krásnou flašku
a) spisovná b) obecná
21. Mám uklizíno
a) spisovná b) obecná
22. Už jsem to nakoupila
a) spisovná b) obecná
23. Člověk, se kterým jste mluvila, je dobrý
a) spisovná b) obecná
24. Chlap, co tu byl, je krásný
a) spisovná b) obecná

Mnohokrát Vám děkuji za pomoc a přeji krásný den! ☺